

“Että onko lapsella hyvä asua ja elää täällä”

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä arvioinnista lastensuojelun
kiireettömällä kotikäynneillä

Outi Setälä

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden laitos

Itä-Suomen yliopisto

Toukokuu 2023

**Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden laitos**

Oppiaine: Sosiaalityö

**Setälä, Outi: “Että onko lapsella hyvä asua ja elää täällä” - Sosiaalityöntekijöiden
näkemyksiä arvioinnista lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä**

Pro gradu -tutkielma, 65 sivua, 1 liitettä (2 sivua)

Toukokuu 2023

Tiivistelmä

Selvitin pro gradu -tutkielmassani Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lastensuojelun avohuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä arvioinnista lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä. Tavoitteenani oli tarkastella erityisesti sitä, mitä sosiaalityöntekijät arvioivat kiireettömällä kotikäynneillä ja millaisilla tavoilla. Lisäksi olin kiinnostunut siitä, tehdäänkö arviointia sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan samanlaisilla tavoilla ja teoreettisia viitekehyksiä hyödyntäen.

Lastensuojelun palveluiden ja perhepalveluiden käyttöön on kehitetty kansainvälisesti malleja ja viitekehyksiä arvioinnista ja ne ovat rantautuneet myös Suomeen. Iso-Britanniassa kehitetty, nykyiseltä nimeltään Common Assessment Framework (CAF) arviointikehys on pohjustanut Suomessakin paljon käytetyn ruotsalaisen BBiC (Barns behov I centrum) arviointikolmion kehittämistä. Arvioinnin viitekehysten lisäksi Suomalaisen lastensuojelun keskeiseksi orientaatioksi on lähdetty kehittämään systemisen lastensuojelun toimintamallia, joka on peräisin Lontoon Hackneyssa kehitetystä Reclaiming Social Work -mallista (RSW-malli). RSW -mallin pyrkimyksenä on yhdistää systemisen perheterapian lähestymistapoja sekä menetelmiä lastensuojelun sosiaalityöhön.

Tutkielman empiirinen aineisto koostuu yhteensä kahdeksan sosiaalityöntekijän haastatteluista, jotka toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluina. Aineisto on analysoitu käyttäen sisällönanalyysia.

Tutkielman tulosten mukaan sosiaalityöntekijät käyttävät arvioinnin metodina aistienvaraista havainnointia, vuorovaikutusta sekä analyysia, eli tiedon keräämistä ja käsittelyä. Arvioinnin kohteena kiireettömällä kotikäynneillä ovat perheenjäsenet ja kodin puitteet. Perheenjäseniin liittyen arvioinnin fokuksena on esimerkiksi perheenjäsenten välinen vuorovaikutus ja vanhemmuus, ja kodin puitteista siisteystaso ja turvallisuus. Lisäksi tutkielman tulokset osoittavat muita arviointiin vaikuttavia tekijöitä, jotka ovat joko perheenjäseniin tai työntekijöihin liittyviä. Perheenjäseniin liittyviä tekijöitä ovat esimerkiksi kotikäynnin aiheuttamat tunteet sekä lapsen tilanteeseen liittyvät huolenaiheet, ja työntekijöihin liittyviä tekijöitä esimerkiksi työntekijän persoona ja intuitio.

Tutkielman tulosten perusteella voidaan todeta lisäksi, että arvioinnista lastensuojelun kiireettömien kotikäyntien kontekstissa tulisi käydä enemmän keskustelua organisaation eri foorumeilla, jotta arvioinnin systemaattisuutta ja yhdenvertaisuutta voitaisiin entisestään vahvistaa.

Asiasanat: arviointi, kotikäynti, lastensuojelu, sosiaalityö

Säilytyspaikka: Itä-Suomen yliopiston kirjasto

University of Eastern Finland, Faculty of Social Sciences and Business

Studies Department of Social Sciences

Subject: Social work

Setälä, Outi: “That is it good for the child to reside and live here” - Social workers' views on assessment in non-urgent child protection home visits

Master’s Thesis, 65 pages, 1 appendix (2 pages)

May 2023

Abstract

In my master's thesis I studied the social workers' views on assessment in non-urgent child protection home visits. The social workers in question work in non-institutional social care in child welfare in the welfare area of Western Uusimaa. My objective was to examine specifically at what social workers evaluate in non-urgent home visits and how they evaluate. In addition, I was interested in whether evaluation is done according to the social workers' point of view in similar ways and using theoretical frameworks.

Models and reference frameworks for evaluation have been developed internationally for the use of child protection services and family services, and they have reached Finland as well. The assessment framework developed in Great Britain, now called the Common Assessment Framework (CAF), has formed the basis for the development of the Swedish BBiC (Barns behov I centrum) assessment triangle, which is also widely used in Finland. In addition to the assessment frameworks, the central orientation of Finnish child protection has been to develop a systemic child protection operating model, which originates from the Reclaiming Social Work model (RSW model) developed in Hackney, London. The RSW model aims to combine systemic family therapy approaches and methods with child protection social work.

The empirical data of the thesis consists of interviews with a total of eight social workers, which were carried out as semi-structured thematic interviews. The data has been analyzed using content analysis.

According to the results of the thesis, social workers use sensory observation, interaction and analysis as an evaluation method, i.e. gathering and processing information. The focus of assessment in non-urgent home visits are the family members and the home environment. In relation to the family members, the focus of the assessment is, for example, interaction between the family members and parenting, and the cleanliness and safety of the home environment. In addition, the results of the thesis show other factors affecting the evaluation, which are either related to family members or employees. Factors related to family members include, for example, the feelings caused by the home visit and concerns related to the child's situation, and factors related to employees include, for example, the employee's personality and intuition.

Based on the results of the study, it can also be stated that there should be more discussion about

evaluation in the context of non-urgent child protection home visits in the various forums of the organization, so that the systematicity and equality of the evaluation could be further strengthened.

Keywords: assessment, home visit, child protection, social work

Place of storage: University of Eastern Finland Library

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	8
2 Lastensuojelun sosiaalityö arvioinnin kontekstina.....	11
2.1. Lastensuojelun positio.....	13
2.2. Arviointi lastensuojelussa.....	15
2.3. Riskien ja hyvinvoinnin arviointi.....	16
2.4. Arvioinnin viitekehykset ja orientaatiot.....	19
3 Kotikäynti ja koti käsitteenä.....	23
4 Tutkielman toteutus.....	26
4.1. Fenomenologia ja hermeneuttinen ulottuvuus.....	26
4.2. Aineiston kerääminen ja analyysi.....	28
4.3. Tutkimuseettiset kysymykset.....	30
5 Tutkielman tulokset.....	33
5.1. Arvioinnin metodit.....	34
5.1.1. Aistienvarainen havainnointi.....	35
5.1.2. Vuorovaikutus.....	38
5.1.3. Analyysi.....	41
5.2. Arviointiin vaikuttavat tekijät.....	48
5.2.1. Työntekijään liittyvät tekijät.....	48
5.2.2. Perheeseen liittyvät tekijät.....	50
5.3. Arvioinnin fokus.....	52
5.3.1. Perheenjäsenet.....	53
5.3.2. Puitteet.....	55
6 Johtopäätökset ja pohdinta.....	59
6.1. Johtopäätöksiä tutkimustuloksista.....	59

6.2. Pohdinta.....	63
Lähdeluettelo.....	66
Liitteet.....	74

Taulukkuluettelo

Taulukko 1. Arvioinnin metodit yhdistävän luokan ylä- ja alaluokat.....	33
--	----

1 Johdanto

Lastensuojelun avohuollossa joitain vuosia työskenneltyäni, olen jäänyt usein pohtimaan kotikäyntejä ja niiden merkitystä lastensuojelun arviointiin liittyen. Sosiaalityön opinnoista mieleeni ovat jääneet lisäksi keskustelut lastensuojelun arvioinnin epäsystemaattisuudesta. Joitain viitekehyksiä arviointiin on olemassa, kuten Iso-Britanniasta lähtöisin oleva Common Assessment Framework (CAF) arviointiviitekehys, jonka keskeinen tavoite on ollut arvioinnin lapsikeskeisyyden vahvistaminen. CAF viitekehystä on visualisoitu arviointikolmion avulla, jossa eritellään lapsen tarpeita ja lapsen hyvinvoinnin keskeisiä osa-alueita (Petrelius, 2016, s. 139). Arviointikolmiosta käytetään myös nimitystä BBiC viitekehys (Barnets behov i centrum) ja se on käytössä myös omalla työpaikallani Länsi-Uudenmaan (Espoo) lastensuojelussa, jossa järjestetään koulutuksia viitekehukseen perehtymiseksi. Itse en ole kyseistä koulutusta koskaan käynyt ajanpuutteen vuoksi ja olen herännyt sen merkitykseen vasta nyt kirjoittaessani tätä pro gradu – tutkielmaa. Olenkin pohtinut myös sitä, että ovatko teoriat ja viitekehykset lapsen hyvinvoinnista lastensuojelun työntekijöille tuttuja yleisemmin ja perustuvatko käytännön työssä tehdyt arvoinnit tiettyihin viitekehyksiin? Lisäksi minua pohdituttaa se, että onko sosiaalityöntekijöiden arviointi lastensuojelun kotikäynneillä systemaattista ja yhteneväistä, ja aiheuttaako vaihteleva perehtyneisyys arvioinnin viitekehyksiin myös vaihtelevia arviointeja?

Monien muiden maiden tavoin suomalaisen lastensuojelun sosiaalityön merkittäväksi orientaatioksi 2010-luvulla on noussut systeeminen toimintamalli, jota on lähdetty implementoimaan ja juurruttamaan valtionjohdon aloitteesta. Systeemisen toimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto juontaa juurensa erityisesti tarpeelle lastensuojelun ja lapsiperheiden palveluiden laadun ja vaikuttavuuden parantamisesta sekä uudenlaisten lähestymistapojen kehittämisestä palveluiden tuottamiseen ja käytännön työhön. (Aaltio & Isokuorti, 2021, s. 444–445.) Systeeminen työote on tämän päivän sosiaalityössä osa arkista käytäntöä ja orientaatio sekä sen teoriatausta nähdään merkityksellisenä, mutta käytännöntyön reunaehdot luovat omat haasteensa toimintamallin optimaaliselle toteutukselle. Toisaalta systeemisyyttä ei ole ainoastaan toimintamalli, vaan lastensuojelun työntekijöitä on pyritty perehdyttämään systeemiseen ajatteluun, jota voi soveltaa koko lastensuojelun työskentelyn aikana, alkuarvioinnista

sijaishuoltoon.

Kotikäyntejä tehdään lastensuojelun sosiaalityössä paljon erilaisissa tilanteissa ja olen erottanut tutkielmaani varten kiireelliset kotikäynnit kiireettömistä. Kiireellisillä kotikäynneillä viitataan lastensuojelun päivystysluonteisiin kotikäynteihin, joita tehdään melko lyhyellä varoitusaajalla ja ilman laajempaa suunnitelmallisuutta. Kiireettömällä kotikäynneillä sen sijaan tarkoitetaan lastensuojelussa sosiaalihuoltolain (Shl 1301/014, 36§) mukaisen palvelutarpeen arvioinnin aikana tehtyjä kotikäyntejä ja lastensuojelun asiakkuuden (lastensuojelulaki Lsl 417/2007, 27§) suunnitelmallisen sosiaalityön työskentelyyn liittyviä kotikäyntejä. Keskityn pro gradu -tutkielmassani arviointiin lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä, jotka tuovat oman osansa verrattain laajaan arvioon lapsen ja perheen tilanteesta. Kiireetöntä arviointia tehdessä on yleensä mahdollisuus tutustua tilanteeseen laajemmin ja kerätä enemmän informaatiota arvioinnin tueksi. Minua kiinnostaa arviointi kiireettömällä kotikäynneillä siksi, että se on usein hieman erilaista kuin arviointi kiireellisillä kotikäynneillä. Kiireellisillä kotikäynneillä arviointi keskittyy lähinnä akuutin tilanteen ja esimerkiksi vanhempien sen hetkisen hoitokyvyn tai kodin välittömien olosuhteiden arviointiin.

Minua kiinnostavat sosiaalityöntekijöiden käsitykset arvioinnista lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä ja erityisesti se, rakentuuko sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä samanlaisia arvioinnin elementtejä, vai toisaalta erilaisia ajatuksia arvioinnin toteuttamisesta. Kotikäynnit ovat sosiaalityön ydintä ja keskeinen osa työtä. Kotikäyntejä on tehty sosiaalityössä pitkään ja niitä tehdään paljon myös tämän päivän käytännön työssä. Siihen nähden kotikäynnit on verrattain tutkimaton aihealue ja Harry Fergusonin (2018) mukaan jätetty jopa lähes kokonaan huomiotta tieteellisessä tutkimuksessa ja kirjallisuudessa. (Cree & Winter, 2016, s. 1175-1176; Ferguson, 2018, s. 66.) Ajattelen, että pro gradu -tutkielman tekeminen vähän tutkitusta aiheesta on mielenkiintoista ja se saattaa nostaa esiin esimerkiksi asioita, joita sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan olisi hyvä kehittää. Toisaalta siihen liittyy myös riskinsä, koska tutkielman teoriakehyksen rakentaminen voi muodostua haasteeksi ja verrattain kokemattomana tutkijana voi olla vaikea hahmottaa aihealueen kokonaisuutta. Sen sijaan arvioinnista sosiaalityössä ja lastensuojelussa löytyy verrattain runsaasti tutkimustietoa Suomesta ja kansainvälisesti.

Sosiaalityön käytännön työskentelyn ja siihen vahvasti kytkeytyvien kotikäyntien ympärillä käydään kahdenlaista diskurssia. Toisaalta korostetaan näyttöön perustuvien mittaustyökalujen ja interventoiden merkitystä, ja toisaalta niiden sijaan asiakkaan ja työntekijän välistä vuorovaikutusta painottavia käytäntöjä. (Cree & Winter, 2016, s. 1181 & 1185.) Ajattelen, että molemmilla diskursseilla on paikkansa sosiaalityön käytännöissä. Sosiaalityö on vahvasti ihmissuhdetyötä ja vuorovaikutus asiakkaan kanssa on avainasemassa. Toisaalta työn tulee perustua tutkimusnäyttöön ja työtä olisi hyvin haastavaa tehdä ilman erilaisia malleja esimerkiksi arviointiin liittyen. Tarve sosiaalityöntekijöiden näkemysten mukaan olisi riittävä tasapainolle ammatillisen arvioinnin ja strukturoitujen näyttöön perustuvien arviointimallien välille, ja kumpaakaan ei tulisi painottaa liikaa suhteessa toiseen (Lauritzen & Vis, 2020, s. 642). Ajattelen itse lastensuojelun sosiaalityötä tekevänä, että yhteneväisillä käytännöillä ja malleilla varmistetaan etenkin asiakkaiden yhdenvertaisuuden toteutuminen, mutta myös sosiaalityöntekijöiden ammatillisen osaamisen kehittyminen. Toisaalta asiakkaiden tilanteet ovat hyvin erilaisia ja tilaa myös sosiaalityön asiantuntijuudelle ja harkinnalle tulee olla.

Pyrin pro gradu -tutkielmallani lisäämään ymmärrystä sosiaalityöntekijöiden käsityksistä suhteessa arviointiin lastensuojelun kiireettömillä kotikäynneillä ja keräsin aineiston haastatteleamalla kahdeksaa sosiaalityöntekijää. Haastatteluissa nousikin esiin mielenkiintoisia näkemyksiä ja käsityksiä arvioinnista kotikäynnin kontekstissa ja metodeista, joilla sosiaalityöntekijät sitä tekevät. Haastattelut olivat antoisia erityisesti tutkielman aineiston näkökulmasta, mutta huomasin pysähtyneeni usein pohtimaan myös omaa tapaa tehdä arviointia, siihen vaikuttavia tekijöitä ja sen kehittämistä.

2 Lastensuojelun sosiaalityö arvioinnin kontekstina

Tutkielman keskeisiksi käsitteiksi olen nostanut sosiaalityön lastensuojelussa, arvioinnin sekä kotikäynnin. Tässä luvussa pohdin sosiaalityötä yleisemmin ja sosiaalityötä erityisesti lastensuojelussa. Suomessa sosiaalityötä on perinteisesti tehty vapaaehtoisten yksilöiden ja järjestöjen hyväntekeväisyystyönä mutta myös ammattilaisten tekemänä lakisääteisenä sosiaalihuoltona. Erityisesti vaikeiden elämäntilanteiden ja sosiaalisten ongelmien parissa tehtävässä sosiaalityössä ammattilaisuudella ja ammatillisilla menetelmillä on painoarvonsa. (Kananaja, 2016, luku 1.1.)

Sosiaalityö voidaan määritellä yhteiskunnalliseksi muutostyöksi, joka on vuorovaikutuksessa yhteiskunnallisen todellisuuden kanssa. Yhteiskunnallinen kehitys muokkaa sosiaalityötä ja sosiaalityö vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen. Sosiaalityön käytäntöjen voidaan katsoa heijastavan näkemyksiä siitä, millaista yhteiskuntaa tavoitellaan ja sosiaalityön historia kiinnittyykin vankasti kansallisiin toimintajärjestelmiin ja sitä ympäröivän yhteiskunnan olosuhteisiin. Sosiaalityön kehityshistoria on vaihdellut eri maissa, mutta sitä ohjaavat päämäärät ovat olleet jaettuina. (Hämäläinen & Toikko, 2020, s. 281 & 284; Kananaja, 2016, luku 1.1.) Sosiaalityö saattaakin olla varsin erilaista kansallisesta kontekstista ja sosiaalipoliittisista painotuksista riippuen. Sosiaalityö on Juhilan (2018) mukaan lisäksi sidoksissa aikaan ja paikkaan. Sosiaalityössä aikaa voidaan jäsentää kolmen perspektiivin kautta, joita ovat menneet aika ja asiakkaan historia, nykyhetki ja nykyinen elämäntilanne sekä tuleva aika, vielä elämätön elämä. Sosiaalityötä tehdään nykyhetkessä, mutta silti kaikki ajanjaksot ovat kerrostuneina läsnä ja vaikuttavat asiakkaan tilanteen kokonaisuuteen. Tästä huolimatta sosiaalityö mielletään tulevaisuuteen orientoituneena ongelmanratkaisu- ja muutostyönä ja työn painopiste on tulevassa ajassa. Sosiaalityön tavoitteellisuus sisältää odotuksen vaikuttavista interventioista ja paremmasta tulevaisuudesta, joihin asiakkaan kanssa pyritään. (Juhila, 2018, luku 1.)

Sosiaalityön käytäntöä voidaan Toikon (2005) mukaan hahmottaa kahden peruselementin,

materiaalisen elementin ja ei-materiaalisen elementin, kautta. Materiaalisen elementin ominaispiirre on pyrkimys ongelmien luokitteluun, joka modernissa sosiaalityössä ilmenee esimerkiksi asiakaskunnan jakamisena vuoroin aluevastuun ja asiakasryhmien pohjalta. Luokitteluun liittyy kuitenkin ongelmien hallinnan problematiikka, koska luokittelu nähdään toisaalta ongelmallisena mutta siihen toisaalta palataan poikkeuksetta. Materiaalinen sosiaalityö tavoittelee lisäksi toimenpiteitä ongelmien ratkaisemiseksi ja ongelmien luokittelu etenee jokaiseen luokkaan sopivaan toimenpiteeseen. Toimenpiteet etenevät portaittain kevyemmästä tuetumpaan, jossa laitosmuotoinen palvelu edustaa viimeistä tasoa. Tämä näkyy myös lastensuojelun sosiaalityössä, jossa ensin pyritään saavuttamaan ratkaisu avohuollon toimenpiteillä ja vasta niiden jälkeen pohditaan huostaanottokynnystä sekä perhe- tai laitoshoidon. Palveluiden piiriin ohjaamisen voidaankin katsoa olevan materiaalista sosiaalityötä. Sosiaalityön ei-materiaalinen elementti sen sijaan tarkoittaa ideaa, jonka oletetaan mahdollistavan muutoksen ja se ilmenee työskentelyn periaatteina. Ei-materiaalinen sosiaalityö näyttäytyy siis erityisesti nykyajassa teoreettisesti perusteltuna sosiaalityönä, jonka pohja on aatteissa tai ideologioissa. Ei-materiaalinen sosiaalityö on myös systemaattinen työtapo, jota perustellaan teoreettisesti ja toteutetaan tiettyjen metodisten kehysten mukaisesti. Ei-materiaaliseen elementtiin kiinnittyy lisäksi pyrkimys asiakkaan altruistiseen kohtaamiseen. (Toikko, 2005, s. 213–219.)

Keskeinen sosiaalityön työkalu on asiakkaan ja ammattilaisen välinen vuorovaikutussuhde. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhde on sosiaalinen kokemus molemmille ja se rakentuu yhteistyöstä. Vuorovaikutussuhde on myös keskeinen työväline muutokseen tähtäävässä työskentelyssä, joten sosiaalityötä ei tulisi ymmärtää vain työntekijän toimenpiteiksi. (Kananoja, 2016, luku 11.4.) Merkityksellistä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän vuorovaikutussuhteen rakentamisessa onkin kohtaaminen ja onnistuneita kohtauksia määrittää Hännisen ja Poikelan (2016) mukaan erityisesti läsnäolo. Läsnäolo tarkoittaa tässä sitä, että muutostyötä tehdään yhdessä ja ammattilainen on suhteessa asiakkaaseen empaattinen ja tunteet huomioon ottava. Tällaisissa kohtauksissa asiakkaat todennäköisimmin kokevat omien voimavarojensa vahvistuneen ja pystyvänsä paremmin selviytymään vastoinkäymisistä. (Hänninen & Poikela, 2016, luku 2.3.)

2.1. Lastensuojelun positio

Lastensuojelua voidaan määritellä laajan tai suppean tukinnan kautta. Laajan tulkinnan mukaan lastensuojelua ovat monisyiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset toiminnot, joissa huomioidaan ja toteutetaan lapsen etua, kuten esimerkiksi lapsi- ja perhepolitiikka tai kaupunkisuunnittelu. Laajaan tulkintaan kytkeytyy myös lastensuojelulain määrittelemä ehkäisevä lastensuojelu (Lsl 417/2007, 3a§), jonka tavoitteena on tunnistaa kuormittavassa elämäntilanteessa olevat henkilöt sekä riskiryhmät, ja ehkäistä ongelmien syvenemistä. Suppeassa tulkinnassa lastensuojelu kavennetaan yksilö- ja perhekohtaiseksi lastensuojeluksi, jolloin siihen kytkeytyvät vain lastensuojelun palvelut lastensuojelutarpeen arvioinnista, lastensuojelun sijais- ja jälkihuoltoon. (Heinonen, 2016, luku 3.4.; Pölkki, 2016, luku 3.5.) Tutkielmassani tarkoitan lastensuojelulla suppeamman tulkinnan mukaista lastensuojelua, eli lastensuojelun sosiaalityötä ja palveluita, jotka asemoituvat yhteiskunnan sosiaalipalvelujärjestelmän viimeisijaisiksi palveluiksi.

Lastensuojelun sosiaalityössä asiakkaana ovat lapset ja lasten kautta myös heidän vanhempansa tai muut huoltajat. Lapsen hyvä kasvamisen ja kehitys ympäröivän yhteiskunnan jäseneksi edellyttää kiintymyssuhdetta lapsesta huolta pitävään aikuiseen. Lapset ovat siten riippuvaisia heistä huolta pitävistä aikuisista, ja yhteiskunnalla on vastuu ja velvollisuus lapsen hyvän kasvun toteutumisen varmistamisessa. (Heinonen, 2016, luku 3.4.). Perheen ensisijaisuus lapsen kasvuympäristönä ja vanhempien sekä huoltajien ensisijainen vastuu lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta on määritelty ja turvattu lainsäädännön keinoin (Lsl 417/2007, 2§; Yleissopimus lapsen oikeuksista SopS 59/1991, 5. artikla; Bardy, 2013, s. 64). Toisaalta lastensuojelun sosiaalityön keskeisenä eettisenä tehtävänä on nimenomaan lasten elämän kohentaminen, ja jos mahdollista, myös heidän perheensä tilanteen parantaminen. Ideologiaa perheen säilyttämisestä ehyenä on kritisoitu sen ohuesta tutkimusperustasta. Kritiikin mukaan ideologiaan pohjautuvassa työskentelyssä lähtökohtana on se, että vanhemmat ovat avoimia hyödyntämään mahdollisuuksia vanhemmuutensa parantamiseksi, ja sivuuttaa kritiikin, jonka mukaan näin ei aina syystä tai toisesta ole, jolloin riskinä on lapsen edun ja turvallisuuden vaarantuminen. (Broadley, Goddard & Hunt, 2017, s. 131–133.)

Lastensuojelun asiakkaaksi tullaan monista syistä ja lastensuojelun asiakkailla on monenlaisia elämäntilanteita. Yleisimpiä syitä tai haasteita lastensuojelun asiakkuuden taustalla ovat lapsiperheköyhyys, ylisukupolvinen huono-osaisuus, vanhempien tai vanhemman jaksamattomuus tai riittämätön vanhemmuus, lasten laiminlyönti ja erilaiset hyväksikäytön muodot, perheristiriidat, vanhempien tai vanhemman mielenterveyden haasteet sekä vanhemman tai vanhempien päihteidenkäyttö. Myös lasten tai nuorten omat mielenterveyden haasteet, päihteidenkäyttö tai koulunkäynnin vaikeudet ovat olleet syitä lastensuojelun asiakkuuden aloittamiselle. Lastensuojelun asia tulee vireille lastensuojeluilmoituksesta, jonka tekee useimmiten toinen viranomainen, mutta lastensuojeluilmoituksia tekevät myös lapsen vanhemmat tai vanhempi, tai muu perheen ulkopuolinen henkilö. (Heino, 2103, s. 93–98; Jaakola, 2020, s. 27–28.)

Lastensuojelun asian tultua vireille lapselle voidaan avata palvelutarpeen arviointi (Shl 1301/2014, 36§), jonka aikana arvioidaan myös lastensuojelun tarve (Lsl 417/2007, 26§). Lainsäädännössä määritellään, että palvelutarpeen arvioinnin aikana arvioidaan lastensuojelun näkökulmasta lapsen kasvuolosuhteita ja vanhempien tai huoltajien mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen terveyden tai kehityksen, tai eivät riittävällä tavalla turvaa sitä, tai lapsi omalla toiminnallaan vaarantaa terveytensä tai kehityksensä. Lastensuojelun asiakkuuden aloittamiseen voi johtaa myös se, että lapsi on lastensuojelulain mukaisten palveluiden tai tukitoimien tarpeessa. Tällaisia palveluita ja tukitoimia ovat esimerkiksi tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus, ja niistä käytetään tavallisesti lastensuojelulaista poimittua nimitystä “lastensuojelun avohuollon tukitoimet”. (Lsl 417/2007, 26§, 27§ & 36§.)

Arvioinnin voidaan ajatella olevan lastensuojelun sosiaalityön ydintehtävä ja keskeinen osa kaikkea lastensuojelun asiakastyötä. Arvioinnin avulla pyritään syventämään lapsen tilannetta koskevaa tietoa ja rakentamaan ymmärrystä kokonaisuudesta, josta se muodostuu. (Hietämäki, Jaakola, Petrelius ja Tulensalo, 2016, s. 6–7.) Arviointia tehdään lastensuojelussa siis kaiken aikaa

asiakkuuden alusta loppuun, niin palvelutarpeen arvioinnin ja lastensuojelun avohuollon asiakkuuden aikana kuin sijaisuollossa asuvien ja jälkihuollosta itsenäistyvien lasten ja nuorten tilanteista.

2.2. Arviointi lastensuojelussa

Arviointi käsitteenä voidaan määritellä prosessiksi, jossa kerätään ja käsitellään tietoa, jonka perusteella tehdään päätelmiä ongelman luonteesta ja mahdollisista ratkaisukeinoista. Arviointi on yhden määritelmän mukaan kognitiivinen prosessi, joka sisältää tiedon pohdintaa ja punnintaa. Kognitiivisen prosessin lopputuloksena on palvelusuunnitelma, jossa ongelma määritellään työskentelyn tavoitteiden kautta ja laaditaan toimintasuunnitelma tavoitteiden saavuttamiseksi. (Milner, Myers & O’Byrne, 2020, s. 1–2.) Sosiaalityön arvioinnin juuret ulottuvat aina sosiaalityön pioneerin Mary Richmondin “case work” eli yksilökohtaisen sosiaalityön ja “social diagnosis” eli sosiaalisen diagnoosiin käsitteisiin, joiden voidaan ajatella olevan alkulähde sosiaalityön teoreettisen, systemaattisen ja tavoitteellisen arvioinnin menetelmälle. (Jaakola, 2020, s. 30.)

Arvoinnilla sosiaalityössä on yleensä tarkoitus määritellä asiakkaiden tarpeita tai tavoitteita, tilanteeseen liittyviä riskejä ja asiakkaan vahvuuksia, suunnitelman vaikuttavuutta asiakkaan näkökulmasta ja asiakkaan tyytyväisyyttä suunnitelmaan sekä työskentelyyn. Arviointia tapahtuu erillisenä vaiheena ennen palveluiden järjestämistä ja interventioiden aloittamista, mutta arviointia tehdään toisaalta usein myös uudelleen myöhemmissä työskentelyn vaiheissa. Yksittäisten ihmisten tai perheiden tarpeita ja tavoitteita on mahdollista arvioida esimerkiksi erilaisten muistilistojen tai haastatteluiden avulla, ja keskeistä arvioinnissa on tunnistaa asiakkaan tai perheen vahvuudet sekä tarpeet, priorisoida tavoitteet ja hahmotella suunnitelmaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Asiakkaan tyytyväisyys suhteessa suunnitelmaan ja työskentelyyn on tärkeää, koska asiakas todennäköisemmin sitoutuu suunnitelmaan ja on motivoituneempi sellaisissa prosesseissa, joista on yhtä mieltä. (Bryant & Wasik, 2000, s. 224, 227 & 336; Bertotti ym., 2017, s. 4.) Lastensuojelussa asiakkaiden tarpeiden arvioinnissa korostuu erityisesti lapsen tarpeiden arviointi, ja tavoitteiden sekä työskentelyn pohdinta niiden kautta. Toisaalta myös vanhempien

tuen tarpeet vaikuttavat lapsen kokonaistilanteeseen ja myös vanhempien sitoutuminen ja sitouttaminen suunnitelmaan on keskeistä.

Arvioinnin jäsentelyssä käytetään usein viittä vaihetta, joista arvioinnin prosessi muodostuu. Ensimmäisessä valmisteluvaiheessa pohditaan ja päätetään keitä esimerkiksi perheenjäsenistä tavataan, millaista tietoa on olennaista kerätä ja mihin tarkoitukseen. Toisessa tiedonkeräämisen vaiheessa ihmisiä tavataan ja heidän kanssaan ollaan vuorovaikutuksessa, ja erilaiset näkemykset otetaan puheeksi. Tietoa kerätään myös muilta viranomaisilta tai ammattilaisilta. Toisessa vaiheessa kiinnitetään huomiota myös asiakkaan voimaantumisen sekä valinnanvapauden mahdollisuuksien turvaamiseen, ja lähestytään tilannetta kunnioittavalla sekä tutkivalla otteella. Kolmannessa ja neljännessä vaiheessa kerättyjä tietoja punnitaan ja analysoidaan. Ajankohtaista tutkimus- ja teoretietoa hyödynnetään pohdinnassa siitä, onko tilanteessa haasteita ja miten vakavia mahdolliset haasteet ovat. Tietojen tulkinnassa käytetään erilaisia analyysityökaluja, joiden avulla pyritään kehittämään ehdotuksia interventioista. Viidennessä vaiheessa analyysiä hyödynnetään päätösten ja ratkaisujen tekemiseen, ja laaditaan suositus tai suunnitelma siitä, miten ja milloin tilanteen kehittymistä arvioidaan uudelleen. (Anderson, Crisp, Lister & Orme, 2006, s. 344; Milner, Myers & O’Byrne, 2020, s. 2.)

Lapsen tarpeiden arvioinnin lisäksi keskeistä on arvioida lapsen hyvinvointia sekä sitä mahdollisesti heikentäviä tai haittaavia riskitekijöitä. Arviointiprosessin avulla saadun tiedon tulee tukea ja edistää lasta koskevan päätöksenteon menettelyä, ja siksi arviointi ja päätöksentekoprosessi ovat limittyneet vahvasti yhteen lastensuojelun sosiaalityössä. Parhaimmillaan ne yhdessä edistävät muutosta lapsen tilanteessa ja arviointi onkin koko lastensuojelun asiakkuuden ajan jatkuva prosessi, jossa tarkastellaan myös tehtyjä päätöksiä ja asetettuja tavoitteita systemaattisesti tietyin väliajoin. (Jaakola, 2020, s. 34.)

2.3. Riskien ja hyvinvoinnin arviointi

Sosiaalityö länsimaissa keskittyy lähtökohtaisesti haittojen vähentämiseen ja riskien ennaltaehkäisemiseen. Riski voi olla käsitteenä hieman epämääräinen, mutta sen voidaan määrittellä tarkoittavan esimerkiksi todennäköisyyttä sille, että jotain haitallista tai vaurioittavaa tapahtuu. Riskin määrittely ei kuitenkaan välttämättä ole käytännössä riittävää, koska jotain haittaa on jo usein tapahtunut. Tällöin tarpeen onkin määrittellä vaihe, jossa interventio toteutetaan sekä eritellä siihen liittyvät suojelun ja ennaltaehkäisyn käsitteet. Määrittelyä voidaan hahmotella kolmitasoisien torjumisen vaiheina. Ensisijainen torjumisen vaihe käsittää toimenpiteet vahingon välttämiseksi ja sen esiintymiseltä suojaamiseksi. Toissijainen torjumisen vaihe sisältää haittojen havaitsemisen varhaisessa vaiheessa ja interventiot, joilla pyritään välttämään haittojen jatkokehitys ja laajentuminen. Tertiäärinen torjumisen vaihe tulee kysymykseen, kun vahinko on jo tapahtunut ja ainoat toimenpiteet, joita voidaan käyttää, ovat ongelman hillitseminen ja seurausten hallitseminen. (Bertotti ym., 2017, s. 2–3.) Lastensuojelun palvelutarpeen arvioinnissa tai lastensuojelun asiakkaana olevien lasten tilanteissa ollaan edellä mainitun jaottelun mukaan yleensä toissijaisen tai tertiäärisen torjumisen vaiheessa, koska usein jotain on jo tapahtunut ja siitä on tehty lastensuojeluilmoitus. Tällöin pyritään yleensä toisaalta arvioimaan ongelman ja seurausten laajuutta ja toisaalta työskentelemään sen eteen, että vastaavaa tilannetta ei pääsisi enää syntymään.

Arvioinnin lähtökohtaa, eli riittävän hyvän vanhemmuuden ja riittävän hyvän lapsen kokonaistilanteen arviointia, voidaan pitää länsimaissa universaalina. Toisaalta eroja länsimaiden kesken voi olla kulttuurisissa arvolähtökohdissa eli siinä, millainen painoarvo arvioinnissa annetaan esimerkiksi lapsen tarpeille ja edulle, kontrollille ja riskien identifioimiselle tai vanhempien oikeuksille ja tuelle. (Jaakola, 2020, s. 37.) Suomalaisessa kontekstissa lastensuojelun arviointi ei ole angloamerikkalaisten maiden lastensuojelun tavoin vahvasti kohdentunut lapsen kaltoinkohteluriskin näyttöön ja sen toistumisen ennustamiseen, tai riskien arviointiin. Suomessa on pohdittu erityisesti laadukasta arviointia ja sen rakentumista esimerkiksi lapsikeskeisyydestä arviointiprosessissa, yhteistyöstä suhteessa asiakkaaseen ja monitoimijuuteen, jäsenyneestä tiedonmuodostuksesta sekä reflektiivisistä työotteista. Suomalaisessa lastensuojelussa lapsikeskeisyys on johtava ideologinen periaate ja se on keskeinen laadukkaan arviointityön osatekijä lastensuojelussa. Lapsikeskeisyyttä on jäsennelty työskentelyksi, jonka kautta lapsi saa

apua sosiaalityöstä sekä suoraan että välillisesti vanhemmille tarjotun avun kautta. Tärkeä elementti lapsikeskeisessä työssä on lisäksi lapselta saadun tiedon välittäminen vanhemmille ja lapsen näkökulman asettaminen vanhempien kanssa tehtävän työn lähtökohdaksi. (Petrelius, 2016, s. 132; Hietamäki, Jaakola, Petrelius ja Tulensalo, 2016, s. 7–9; Anderson, Crisp, Lister & Orme, 2006, s. 347.)

Lapsikeskeisyyden arvopohja rakentuu vahvasti lapsen edun ja suojaamisen lisäksi, lapsen oikeuksien ja osallisuuden elementeistä. Lapsikeskeisyyden periaate on vahva tänä päivänä niin Suomessa kuin muuallakin, ja osaksi sen kautta määritetään lastensuojelutyön laatua ja vaikuttavuutta. Periaate ei ole kuitenkaan siirtynyt käytäntöön toivotulla tavalla ja lapsikeskeisyyttä estäviksi asioiksi on tunnistettu esimerkiksi käytännön työtä tekevien työntekijöiden ajan puute ja osaaminen sekä tahtotila lapsikeskeisyyden toteuttamiseen. (Jaakola, 2020, s. 46.) Lapsikeskeisyyden lähtökohta on sama kuin kaikessa ihmissuhdeperustaisessa sosiaalityössä, jossa ihmisten välinen suhde nostetaan käytännön työn keskiöön. Lapsikeskeisessä sosiaalityössä suhde lapsen kanssa on kaiken keskiössä ja painotus on tällöin esillä myös arvioinnissa, jolloin lapsi osallistuu oman asiansa arviointiin tasavertaisena toimijana, jolloin hänen omat kokemuksensa kuullaan ja niitä arvostetaan. Lapsikeskeinen arviointi on parhaimmillaan yhteisesti jaettua ja avointa. (Muukkonen & Tulensalo, 2016, s. 102.)

Lapsen hyvinvointia arvioitaessa, arvioidaan lapsen tarpeiden huomioimista ja tyydyttämistä. Lapsen tarpeisiin voidaan yhden jäsentelyn mukaan katsoa kuuluvan terveyteen, koulutukseen, identiteettiin, sosiaalisiin suhteisiin ja perhesuhteisiin, sosiaaliseen käyttäytymiseen, tunne-elämän ja käyttäytymisen kehitykseen ja itsesäätelyn osa-alueisiin liittyvät tekijät. Esimerkiksi terveyteen liittyvät tarpeet käsittävät niin fyysiseen kuin psyykkiseenkin kasvuun ja kehitykseen kiinnittyvät tarpeet, koulutukseen liittyvillä tarpeilla tarkoitetaan kaikkea kognitiivista kehitystä syntymästä alkaen ja sosiaalisilla suhteilla ja käyttäytymisellä viitataan kykyyn muodostaa ihmissuhteita ja ymmärtää millaisena ympäröivä maailma hahmottaa omaa olemusta ja toimintaa. (Glaser & Ward, 2010, s. 163–164.)

Sosiaalityön käytäntöihin sisäänrakennetun Maslowin tarvehierarkiateoria mukaan ihmisten tarpeet voidaan jakaa kahteen tasoon, alemman tason puutos- tai perustarpeiksi ja ylemmän tason kasvun tai itsensä toteuttamisen tarpeiksi. Perustarpeita ovat esimerkiksi sellaiset kuin fysiologiset tarpeet sekä turvallisuuteen, läheisyyteen ja rakkauteen liittyvät tarpeet ja ylemmän tason tarpeita ovat esimerkiksi kognitiiviset tarpeet sekä arvostukseen, luovuuteen ja taiteisiin liittyvät tarpeet. Teorian mukaan alemman tason tarpeiden tulee täytyä, jotta ylemmän tason tarpeiden täytyminen ei heikenny. Maslow näki alemman tason tarpeet ensisijaisina ja kun ne on täytetty, ylemmän tason tarpeista tulee yksilön kantava voima. Tarvetasot eivät ole Maslowin mukaan kiinteitä, vaan dynaamisia ja niiden merkitys vaihtelee kontekstin mukaan. Esimerkiksi lapsen tilanteessa ylemmän tason kasvun tarpeet voivat korostua, kunnes esimerkiksi kasvuolosuhteet muuttuvat vaarallisiksi tai lapsesta huolta pitävä aikuinen sairastuu ja perustarpeet nousevat uudelleen keskeisiksi. (Barrios, Bergen, Bush, James, Noltemeyer & Patton, 2021, s. 24 – 26.)

Toisaalta tarpeita ei tulisi nähdä vain hierarkisina, eivätkä korkeamman tason tavoitteet ole epäolennaisia kunnes alemman tason tarpeet on täytetty. Yksilön tarpeet voidaan Maslowin teoriaa mukaillen nähdä myös ei-hierarkisen lähestymistavan kautta, jolloin kaikki tarpeet ovat yhtä aikaa läsnä ja ne liittyvät toisiinsa. Yksilöt pyrkivät tämän lähestymistavan mukaan täyttämään samanaikaisesti kaikki tarpeensa ainakin osittain. Ihmiset eivät esimerkiksi odota, että saavat ensin ruokaa ja fyysistä turvaa, ja vasta sen jälkeen rakastavat ja ottavat rakkautta vastaan, ja tämä on totta erityisesti lasten kohdalla. (Cluver ym., 2022, s. 99.) Sosiaalityöntekijät ovatkin haastavan tilanteen edessä arvioidessaan, miten lapsen tarpeet täyttyvät ja millainen painoarvo eri tarpeille arvioinnissa annetaan. Perustarpeiden täyttymisen arviointi on verrattain suoraviivaista, mutta korkeamman tason tarpeiden täyttymisen arviointi sitäkin vaativampaa.

2.4. Arvioinnin viitekehykset ja orientaatiot

Pyrkimykset parantaa lapsiperheiden palveluiden ja siellä tehtävän sosiaalityön laatua ja vaikuttavuutta ovat motivoineet päättäjiä ja käytännöntyön tekijöitä etsimään uudenlaisia lähestymistapoja. Näyttöön perustuvien käytäntöjen kehittämisen lisäksi organisaatioissa on

omaksuttu erilaisia toimintamalleja, joilla on selkeä teoria- ja arvopohja ja jotka määrittelevät ne käytännöt ja osaamisen, joita sosiaalityön ammattilaisten tulisi käyttää kaikissa sosiaalityön vaiheissa. (Aaltio & Isokuorti, 2021, s. 444.) Tutkimusta lastensuojeluun ja arviointiin liittyen on tehty verrattain runsaasti erityisesti Iso-Britanniassa ja siten Iso-Britannian lastensuojelun kehityskulut ovat vaikuttaneet merkittävästi myös muiden maiden lastensuojeluun. Brittiläistä lastensuojelua on 2000-luvulla uudistettu voimakkaasti ja kehityksen pyrkimys on ollut laajentaa lastensuojelun fokusta korkean riskin tapauksista ehkäisevään toimintaan ja vahvistaa asiakkaiden osallisuutta. Uudistusten keskiössä on ollut arviointiviitekehys Framework for Assessing Children and Families in Need. Sittemmin viitekehuksesta on ryhdytty puhumaan nimellä Common Assessment Framework, eli CAF. (Petrelius, 2016, s. 139.) CAFin peruseriaate oli keskittyminen riskikeskeisen ja palveluvetoisen kulttuurin sijaan, näyttöön perustuviin, tarpeisiin vastaaviin ja aidosti tukeviin palveluihin sekä lapsikeskeisyyden korostamiseen arviointiprosessissa. Tavoitteena oli keventää perheiden kuormitusta, jota useat eri arvioinnit tuottivat, ja kommunikoinnin sekä tiedonkulun parantaminen niin eri ammattilaisten, kuin perheiden ja ammattilaistenkin välillä. CAFissa painotus pyrittiin siirtämään ongelmien varhaiseen tunnistamiseen sekä varhaisen puuttumisen edistämiseen, jotta perheiden haasteet eivät ehtisi kehittyä kriittisiksi. (Nethercott, 2016, s. 751–752.)

CAF viitekehys sisältää käytännön sosiaalityössä käyttöoppaan sekä laajasti tukimateriaalia, kuten esimerkiksi erilaisia kyselylomakkeita. Viitekehystä on kritisoitu esimerkiksi tiedon pirstaloimisesta ja sen tulkinnan vaikeuksista sekä siitä, että lomakkeet ovat jäykkiä ja sisällöltään sopimattomia suhteessa käyttötarkoitukseensa. Haasteeksi on nähty lisäksi se, että viitekehysten peruseriaate lapsikeskeisyys ei toteudu esimerkiksi työskentelyn tiukkojen aikarajojen sekä puutteellisen viitekehysten perehtyneisyyden vuoksi. Toisaalta viitekehysten käyttämisen on koettu vaativan verrattain korkeaa perehtyneisyyttä ja asiantuntemusta. CAF voi kritiikin mukaan tarjota toimivan rakenteen lapsikeskeiselle arvioinnille, mutta käytännössä organisaatiokontekstiin liittyvät tekijät estävät sen toteutumista. (Petrelius, 2016, s. 139–140; Nethercott, 2016, s. 752.)

Myös Suomalaiseen lastensuojeluun on rantautunut CAF viitekehukseen nojaava arviointikolmio, jossa visualisoidaan lapsen maailmaa sekä lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä arvioinnin osa-

alueita. Kolmiossa on paikkansa lapsen hyvään kasvuun ja kehitykseen kytkeytyville tarpeille, vanhempien kyvyille vastata lapsen tarpeisiin sekä laajemman ympäristön tekijöitä, joilla on vaikutuksensa lapsen hyvinvointiin. (Petrelius, 2016, s. 139.) Kolmiossa näkee käytettävän myös otsikkoa BBiC (Barns behov I centrum) tai lapsen tarpeet keskiössä. BBiC on ruotsalainen versio Brittiläisestä Integrated Children's System (ICS) viitekehyksestä, joka kehitettiin samoihin aikoihin 2000-luvun alussa CAFin kanssa. ICS viitekehyksen tavoitteena oli vähentää alkuperäisen yleisemmän lapsiperheiden palveluissa käytetyn Assessment Framework (AF) viitekehyksen sekä sijaishuollossa asuvien lasten kanssa työskentelyssä käytetyn Looked After Children (LAC) viitekehyksen tehottomuutta ja niihin liittyviä haasteita (Calder, 2004, s. 225). BBiC viitekehys koostuu asiakirjoista, lomakkeista ja käsikirjasta, jossa kuvataan viitekehyksen periaatteita ja teoreettista perustaa. Käsikirja sisältää myös ohjeita siitä, mitä tietoja lapsista ja heidän perheistään kerätään, mitä lomakkeita käytetään ja missä järjestyksessä tietoa kerätään. BBiC viitekehystä on kritisoitu ammatillisen autonomian heikentämisestä ja sen johtamisesta professionaalisuuden rapautumiseen. Toisaalta BBiC mallia on kiitelty siitä, että se voi olla tapa, jolla sosiaalityöntekijät saavuttavat jälleen luottamuksen usein kyseenalaistettuun professioniin ja se saattaa myös kohentaa alan työn laatua. (Oscarsson & Skillmark, 2018, s. 268.)

Arvioinnin viitekehysten lisäksi Suomalaisen lastensuojelun keskeiseksi orientaatioksi on lähdetty kehittämään systeemisen lastensuojelun toimintamallia. Systeemisen lastensuojelun toimintamallin ajatus on peräisin Lontoon Hackneyssa kehitetystä Reclaiming Social Work -mallista (RSW-malli), jonka pyrkimyksenä on yhdistää systeemisen perheterapian lähestymistapoja sekä menetelmiä lastensuojelun sosiaalityöhön. Systeemisessä lähestymistavassa keskiöön asetetaan ihmissuhteet ja ongelmat ymmärretään luonnostaan suhteellisiksi. Systeemisessä ajattelussa ongelmat ovat juurtuneet ennenkaikkea ihmisten välille, eivät ihmisiin. Lastensuojelun sosiaalityön käytännöissä systeeminen toimintamalli koostuu systeemisistä tiimeistä, joissa sosiaalityöntekijät työskentelevät esimerkiksi systeemisen perheterapeutin kanssa, ja organisaatioissa muutoksia on pyritty tekemään systeemistä asiakastyötä tukevan työympäristön ehdoilla. Systeemisen lastensuojelun toimintamallin yhtenä keskeisenä tavoitteena organisaatiotasolla on moniammatillisen yhteistyön sujuvoittaminen sekä lapsen ja perheen tarvitsemien palvelujen ja toimenpiteiden järjestämisen optimointi. (Aaltio & Isokuortti, 2019, s.

9; Bingle & Middleton, 2019, s. 387.)

Sopusoinnussa postmodernin sosiaalisen konstruktionistisen paradigman kanssa, systeeminen käytäntö ilmentää uskoa siihen, että todellisuus ei ole muuttumaton. Sen sijaan me pikemminkin luomme, ylläpidämme ja asetamme etusijalle tiettyjä preferoidun todellisuuden rakenteita. Tämä epistemologinen asemoituminen korostaa sosiaalityöntekijöiden tarvetta omaksua tietyt periaatteet ja maailmankatsomuksen, joka tunnustaa ihmisyyden sekä sen vaikutukset ja ohjaa sitä, kuinka he suhtautuvat työhön perheiden kanssa. Tässä lähestymistavan muotoilussa korostetaan sen teoreettisen suuntautumisen merkitystä, jonka työntekijä valjastaa käyttöönsä systeemisessä työtöteessään. Teoreettisen orientaation ja epistemologian ja sen ilmentymisen välinen suhde käytännön soveltamiseen, riippuu systeemisten tekniikoiden ja menetelmien taitavasta käytöstä. (Bingle & Middleton, 2019, s. 387.)

RSW -malliin ja systeeminen toimintamalliin ei ole olemassa tarkkarajaisia käsikirjoja tai ohjeita, ja ne ovat näin ollen jättäneet tilaa melko vapaalle ja luovalle sovitukselle. Mallien lähtökohtana on ollut purkaa tarkkarajaisiin menettelytapohin sekä ohjeisiin nojaamista, ja lisätä luovaa ja itsenäistä ajattelua. Joidenkin tutkimusten mukaan RSW -malli on parantanut lastensuojelun sosiaalityön laatua, mutta toisaalta sitä on kritisoitu ohuesta tutkimusperustasta. Suomessa lastensuojelun systeemisen toimintamallin kritiikki on liittynyt erityisesti selkeyden ja koulutuksen puutteeseen, henkilökunnan vaihtuvuuteen ja johtotason sitoutumisen puutteeseen mallin implementoinnissa. Toisaalta Suomessa on suurta vaihtelua mallin käyttämisessä ja siihen sitoutumisessa, niin kuntien kuin sosiaalityön tiimienkin välillä. Yksi merkittävä systeemisen toimintamallin toteuttamisen esteistä on sosiaalityöntekijöiden suuri asiakasmäärä, jonka seurauksena sosiaalityöntekijöillä ei ole riittävästi aikaa tavata asiakkaita tai perehtyä uusiin metodeihin. (Aaltio & Isokuorti, 2021, s. 445–446.) Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden suuret asiakasmäärät vaikuttavat merkittävästi työn laatuun, lasten osallisuuteen omassa asiassa ja systeemisen toimintamallin toteuttamiseen tarkoituksenmukaisella tavalla, ja vaikka lastensuojelun asiakasmääriä on lähdetty suitsimaan lainsäädännön keinoin (Lsl 417/2007, 13b§), esimerkiksi omassa työyhteisössäni ne koetaan edelleen vaatimaan työhön nähden liian suurina.

3 Kotikäynti ja koti käsitteenä

Kotikäyntien juuret on paikannettu huono-osaisten ihmisten auttamisen kontekstiin, ja kotikäynteihin on aiemmin liitetty esimerkiksi sellaisia merkityksiä kuten tukeminen, sosiaalinen ja moraalinen välttämättömyys sekä kontrolli. Perheiden luokse tehtävillä sosiaalityön kotikäynneillä painotuksena on ollut aiemmin ohjaus, huomautus tai moite ja seuraamus. Nykyaikana sosiaalityössä tehtyjen kotikäyntien fokus liittyy enemmän siihen, miten pystytään parhaiten puuttamaan ja auttamaan, ja millä tavoin saavutetaan suurin hyöty. Tämän myötä sosiaalityön kotikäyntejä ympäröivä diskurssi on polarisoitunut. Toisaalta korostetaan näyttöön perustuvien mittaustyökalujen ja interventioiden merkitystä, ja toisaalta asiakkaan ja työntekijän välistä vuorovaikutusta painottavia käytäntöjä. Näyttöön perustuvan työn korostus kytkeytyy erityisesti kasvavaan vaikuttavuuden vaateeseen. Esimerkiksi Iso-Britanniassa on nähty erityisesti kotikäynneille sovellettavien standardoitujen arviointikehysten ja näyttöön perustuvien interventiomallien lisääntymistä. Toisaalta rinnalla on käyty diskurssia sosiaalityön kotikäyntien sääntelyn purkamisesta ja sitoutumisesta enemmän luovaan, ihmissuhteisiin perustuvaan työskentelyyn sen sijaan, että nojattaisiin vahvasti työskentelyä ohjaavaan arvioinnin viitekehykseen. Ihmissuhteisiin perustuvan työskentelyn diskurssissa peränkuulutetaan kotikäynteihin ja kasvokkaiseen työskentelyyn käytettyn ajan lisäämistä ja byrokraattisten vaatimusten sekä työmäärän pienentämistä. (Cree & Winter, 2016, s. 1178-1179 & 1185–1186.)

Koti on fyysinen rakenne sekä keskeinen osa aineellista kulttuuria, joka muodostaa elämämme ja sen, mitä me olemme. Fergusonin (2018) mukaan myös sosiaalityössä tulee kiinnittää huomiota aineellisen kulttuurin vaikutuksiin ja valtaan suhteessa ihmisten tekemiseen, koska mitä lähemmäksi pääsemme arkipäivän esineitä, sitä läheisemmän suhteen muodostamme ihmiseen, jota esineet ympäröivät. Siten koti luo omat erityispiirteensä sosiaalityön käytännöille ja kotiin tutustuminen sekä siihen suhteuttaminen auttaa parhaiden käytäntöjen omaksumista. Koti ei ole neutraali tila, ja etuoven kynnyksen ylittämistä voidaan luonnehtia myös julkisen ja yksityisen välisen rajan ylittämiseksi. (Ferguson, 2018, s. 70.) Koti kietoutuu määritelmässä usein myös

ihmissuhteisiin, muistoihin ja tapahtumiin. Lapselle koti on arkisten asioiden tapahtumapaikka ja siihen liittyvät ihmissuhteet muodostavat turvallisen kasvuympäristön. Koti on siis fyysisen sijainnin lisäksi mielen paikka, johon on ladattu vahvoja tunteita. Joskus koti voi olla lapselle paikka, jonka sisään on piilotettu vaikeita tunteita ja turvattomuutta, jotka horjuttavat kodista rakentunutta mielikuvaa. (Hämäläinen, 2014, s. 33–34.)

Koti voidaan ymmärtää kokemukselliseksi paikaksi, jonka varaan merkityksellinen elämä rakentuu ja josta käsin kytkeydytään maailmaan ja se on monin tavoin läsnä asiakkaiden ja työntekijöiden kohtaamisissa sekä puheissa. Asiakkaiden kotien ja kotikokemusten ymmärtäminen auttaa ymmärtämään myös heidän kokemuksellista hyvinvointiaan ja antaa työkaluja hyvinvoinnin vahvistamiseen sekä hyvinvoinnin puutteiden korjaamiseen. Kodin kohtaavaa hyvinvointityötä voidaan kuvata psykososiaaliseksi ja suhdeperustaiseksi. Psykososiaalisesti painottuneessa työssä asiakkaan elämäntarinan kertominen ja kuuleminen ovat keskeisessä roolissa ja asiakkaan erilaiset paikkoihin liittyvät kuulumiseen ja kuulumattomuuteen kytkeytyvät muistot voivat korostua kannattelevina tai turvattomuutta tuottavina tekijöinä elämäntarinassa. Toisaalta käsityksiin kodista vaikuttavat myös kulttuuriset käsitykset siitä, millainen on hyvä tai huono koti. Asiakkaan kodissa kohtaamispaikkana työntekijän kanssa yhdistyvät tällöin sekä asiakkaiden että työntekijöiden kotiin liittämät henkilökohtaiset merkitykset ja kulttuuriset käsitykset. (Juhila, 2022, s. 62–63 & 78.)

Kotikäynnit ovat tärkeä osa lastensuojelun sosiaalityötä ja Cook (2020) luonnehtii kotikäyntejä sosiaalityöntekijöiden “toteemitekniikaksi” ja erityiseksi intensiiviseksi “tunnetyön” muodoksi. Sosiaalityöntekijöiden tunnereaktiot voidaan tutkimusten mukaan nähdä riskinä ammatilliselle harkinnalle arvioinnissa, mutta myös potentiaalisena resurssina ammatillisen arvioinnin tekemisessä. Tunteiden on neurotieteessä tunnistettu olevan välttämätön osa pohdintaa tai päättelyä erityisesti tilanteissa, joihin liittyy epävarmuutta ja monta muuttujaa. Arvioinnin kohtaamisissa, esimerkiksi kotikäynneillä sosiaalityöntekijälle heräävät tunteet voivatkin ilmaista syvempiä signaaleja informaatiosta, joka vaatii huomion kiinnittämistä. Tunteiden voidaan nähdä olevan merkittävässä roolissa sosiaalityön arvioinnissa ja emotionaalinen älykkyys on avain vaikuttavaan ammatilliseen harkintaan ja käytäntöön. Psykososiaalisen näkökulman mukaan

sosiaalinen vuorovaikutus sisältää monimutkaisia tunteisiin liittyviä tapahtumia. Siten tunnereaktiot suhteessa sosiaaliseen vuorovaikutukseen perheiden kanssa voivat tarjota tärkeää tietoa ilmaisemattomista tunteista tai dynamiikasta perheen sisällä. (Cook, 2020, s. 18–19.)

Fergusonia (2018) mukaillen, kotikäynnit eivät ole niinkään sosiaalityön organisatoristen toimintaperiaatteiden ja menettelyjen laajentamista kotiin, vaan koti itsessään muodostaa omanlaisensa käytännöalan. Sosiaalityöntekijät käyttävät kotikäynneillä luovuutta, improvisaatiota ja kotikäynneillä tehtävä sosiaalityö on ennenkaikkea käsityötä. Kotikäynti on kehollinen käytännön sosiaalityön muoto, jossa kaikki aistit ja tunteet nousevat keskiöön. Kotikäynneille sosiaalityön muotona ei ole kuitenkaan olemassa varsinaista valmista suunnitelmaa tai piirustuksia, vaan sosiaalityöntekijöiden on tehtävä oma käytäntönsä itse. Tämä edellyttää sosiaalityöntekijöiltä kykyä improvisoida sekä toimimista tietoa, taitoa, intuitiota sekä rohkeutta hyödyntäen. (Ferguson, 2018, s. 67–68.) Sosiaalityö erityisesti lastensuojelun kotikäynneillä on kompleksinen kokonaisuus tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa teoriaa ja viitekehyksiä, lainsäädäntöä, ammattitaitoa, ihmissuhteita, vuorovaikutusta ja tunteita. Kotikäynti on emotionaalinen kokemus niin asiakkaalle kuin sosiaalityöntekijöillekin. Sosiaalityöntekijöillä herää kotikäynneillä ja niihin liittyen monenlaisia tunteita epätietoisuudesta, pelkoon ja tunkeilevuuteen, inhoon sekä huoleen lapsista ja heidän perheistään (Cook, 2020, s. 20–24). Tasapainottelu erilaisten kotikäyntejä määrittävien tekijöiden välillä on haastavaa, ja arviointi tällaisessa kontekstissa vaativaa.

4 Tutkielman toteutus

Kiinnostuin lastensuojelun kotikäyntien tutkimisesta käytännön sosiaalityön kautta ja pyrin tutkielmassani selvittämään sosiaalityöntekijöiden käsityksiä arvioinnista lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä. Tutkimuskysymys on se, millaisia näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on arvioinnista lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä? Lisäksi olen kiinnostunut siitä, mitä ja miten sosiaalityöntekijät arvioivat kotikäynneillä, ja tehdäänkö arviointia sosiaalityöntekijöiden näkemysten mukaan samanlaisilla tavoilla tai tiettyjä viitekehyksiä hyödyntäen?

Päädyin tekemään pro gradu –tutkielmani laadullisen tutkimuksen keinoin, jolle ominainen piirre on todellisuudesta saatavan tiedon subjektiivisuus ja keskeiset kiinnostuksen kohteet laadullisessa tutkimuksessa ovat tutkittavien kokemukset. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata tutkimuksen aiheena olevaa ilmiötä teoreettisesti mielekkäästi. Laadullisessa tutkimuksessa ei testata määrällisen tutkimuksen tavoin tiettyä hypoteesia, vaan laadullinen tutkimus on verrattain avoin aineistolle. Laadullinen tutkimus etenee tavallisesti hemeneuttisessa kehässä, jossa tutkija muodostaa ja tarkistaa ennakkokäsitystään tutkittavasta aiheesta syvennyttyään kirjallisuuteen. Myös kerättyyn aineistoon perehtyminen voi synnyttää tarpeen tarkastella uudelleen tutkimuksen viitekehystä. Tutkimuksen eri vaiheet kietoutuvat yhteen, eikä prosessi välttämättä etene suoraviivaisesti vaiheesta toiseen. Laadulliselle tutkimukselle onkin luontaista tutkimusasetelman joustavuus ja muovautuminen tutkimusprosessin aikana. (Juuti & Puusa, 2020, luku 4.)

4.1. Fenomenologia ja hermeneuttinen ulottuvuus

Tutkielmani metodologiset ja tieteenfilosofiset lähtökohdat kiinnittyvät fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen. Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkitaan ilmiöitä tutkimuksen kohteena olevien ihmisten kokemustodellisuuden kautta ja tutkimuksen kohteena oleva ilmiö pyritään ymmärtämään kuten tutkimuksen kohteena olevat ihmiset ymmärtävät sen. Laadullisessa tutkimuksessa siis hyväksytään fenomenologiset oletukset tutkittavasta kohteesta sellaisenaan ja

pyritään pääsemään tutkimuksen kohteena olevien ihmisten maailmaan. (Huhtinen & Tuominen, 2020, luku 19.) Ihminen rakentuu fenomenologisen ajattelun mukaan suhteessa maailmaan, ja ihmiset myös itse rakentavat tuota maailmaa, ja tätä vastavuoroista suhdetta tarkastellaan ihmisen alkuperäisen maailmasuhteen kautta, eli yksilön minäperspektiivistä. Fenomenologia rajoittuu tarkastelussa siihen, mikä meille ilmenee itse koettuna, elettyinä maailmana ja itsenä tuossa maailmassa. Ihmistä ei voida fenomenologian mukaan ymmärtää irrallisena suhteestaan maailmaansa ja kokemuksellisuus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto. Maailma ei ole siten olemassa ihmiselle primääristi käsitteellisen ajattelun kautta, eikä todellisuus ole ihmiselle olemassa neutraalina rakenteena tai aineena, vaan sitä värittävät erilaiset merkitykset. (Laine, 2018, luku 1.2.)

Vaikka Fenomenologia painottaa yksilön perspektiiviä, se ei sivuuta yhteiskunnallista tai yhteisöllistä näkökulmaa. Jokainen yksilö kokee itse maailmansa, mutta yksilöt ovat kuitenkin yhteisöjensä jäseniä ja saman yhteisön jäsenillä on usein hyvin samanlaisia suhteita maailmaan. Yhteiset merkitysperspektiivit, eli yhteiset ominaisuudet ja tavat kokea maailma, ovat perustavanlaatuisesti yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmiö. Toisaalta hermeneuttinen tutkimus ei etene induktiivisesti yksittäistapauksista yleiseen, vaan se on kiinnostunut myös ainutkertaisuudesta ja ainutlaatuisuudesta. (Laine, 2018, luku 1.2.) Pyrkimykseni on löytää sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä yhteisiä merkityksiä, mutta toisaalta myös eroja ja ainulaatuisia näkemyksiä.

Fenomenologisen tutkimuksen hermeneuttinen ulottuvuus merkitsee ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa, jossa tulkinnan sääntöjen kautta pyritään tunnistamaan vääristä ja oikeammista tulkinnoista. Hermeneuttisen ymmärtämisen voidaankin nähdä tarkoittavan ilmiöiden merkityksen oivaltamista. Ymmärtäminen on aina tulkintaa ja sen perustana on esiymmärrys ilmiöstä eli se, millainen ymmärrys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä oli aiemmin. Ymmärtäminen etenee niin sanottuna hermeneuttisena kehänä, jossa käydään dialogia tutkimuksen aineiston kanssa ja korjataan sekä syvennetään ymmärrystä ilmiöstä. (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s. 40–41; Laine, 2018, luku 1.2.)

4.2. Aineiston kerääminen ja analyysi

Tein pro gradu –tutkielmani laadullisella tutkimusotteella ja keräsin aineiston haastattattelemalla lastensuojelun avohuollossa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Sain tutkimusluvan Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelta ja haastattelin yhteensä kahdeksaa sosiaalityöntekijää, joista kaikki työskentelevät lastensuojelun avohuollossa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella. Suunnittelin ensin aineiston keräämistä ryhmähaastattelujen tai -keskustelujen avulla, mutta koska olen kiinnostunut enemmän sosiaalityöntekijöiden käsityksistä kuin vuorovaikutuksesta ryhmän jäsenten välillä, päätin haastatella sosiaalityöntekijöitä yksittäin. Ajattelen, että toisaalta myös erilaiset näkemykset saattavat tulla paremmin esiin yksilöhaastattelujen kautta, koska haastateltavat ehkä rohkenevat kertoa omista ajatuksistaan paremmin silloin, kun mukana ei ole kollegoita. Pohdin tutkielmaa suunnitellessani kahta haastattelumetodia, koska kiinnostuin pro gradu –tutkielmaa hahmotellessani ja graduseminaarien johdosta laadullisesta asennetutkimuksesta. Toisena vaihtoehtona pohdin puolitsrukturoituja teemahaastatteluja ja sisällönanalyysiä. Päädyin lopulta valitsemaan tutkimusmetodiksi puolitstrukturoidut haastattelut ja analyysimetodiksi laadullisen sisällönanalyysin, koska ne tuntuivat selkeämmiltä toteuttaa.

Haastattelu tarkoittaa tavoitteellista keskustelua, joka on vuorovaikutteista ja tietyllä tavalla haastattelijan johdattelemaa. Haastattelu on aineistonkeräämisen metodina joustava ja se sopii monenlaisiin tilanteisiin ja tarkoituksiin, mutta haastattelun käyttäminen metodina tulisi aina kuitenkin perustella. (Puusa, 2020, luku 6.) Ajattelin, että haastatteluiden avulla on mahdollista saada selvitettyä sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä mahdollisimman kattavasti. Kyselylomakkeisiin vastataan usein niukasti ja lomakkeet saattavat jäädä toisaalta kokonaan täyttämättä, joten riskinä kyselylomakkeen käyttämisessä on se, että aineisto jää liian pieneksi. Haastattelu on lisäksi verrattain joustava aineistonkeräämisen metodi ja sen aikana on mahdollista esimerkiksi toistaa kysymyksiä, selventää kysymysten sanamuotoja ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s. 85).

Puolistrukturoitu haastattelu on strukturoitua haastattelua vapaampi ja sen kysymyksissä ei käytetä valmiita vastausvaihtoehtoja strukturoidun haastattelun kysymysten tavoin. Puolistrukturoidun haastattelun avulla on mahdollista saada kerättyä myös sellaista tietoa, mitä haastattelija ei välttämättä osannut kysymyksiä laatiessaan ennakoida ja haastateltavat pystyvät kertomaan aihepiiristä omin sanoin. (Puusa, 2020, luku 6.) En halunnut lähettää kysymysrunkoa etukäteen haastateltaville, vaikka moni sitä pyysikin. Perustelin päätöstäni haastateltaville sillä, etten halua heidän etukäteen valmistautuvan haastatteluun hakemalla tietoa tai selvittämällä “oikeita vastauksia”. Kerroin haastateltaville haastattelun alussa, että varsinaisia oikeita vastauksia ei kysymyksiin ole ja, että olen kiinnostunut siitä millaisia näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on arvioinnista, en niinkään siitä, miten arviointia pitäisi tehdä tai mitä arvioinnista tutkimustiedon valossa sanotaan.

Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on rakentaa aineistosta mielekäs kokonaisuus ja se pitää sisällään aineiston osien analysointia sekä niiden syntestisointia. Keskeistä laadullisen aineiston analyysissä on päästä kuvailuista onnistuneisiin tulkintoihin ja abstraktiotasolle, jossa aineiston yksittäisistä tapauksista pystytään muodostamaan yleisen tason havaintoja. Sisällönanalyysi on verrattain väljä analyysimetodi, joka on enemmänkin viitekehys, jonka avulla aineistoa voidaan tarkastella monipuolisesti. Sisällönanalyysiä voidaan luonnehtia erityisesti kolmen ominaispiirteen kautta, joita ovat sen systemaattisuus, joustavuus ja aineiston supistaminen. Aineiston supistamisella tarkoitetaan sitä, että sisällönanalyysin avulla tutkijan on mahdollista löytää ja tarkastella valikoituja tekijöitä tai merkityksiä isoista aineistoista. Sisällönanalyysin keinoin pyritään luomaan käsitteellistä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä ja sisällönanalyysi etenee tiettyjen vaiheiden kautta. Vaiheita ovat esimerkiksi aineistoon perehtyminen sekä sen pelkistäminen, kategorisointi, teemoittelu ja tulkinta. Vaiheet eivät kuitenkaan etene tiukan kronologisesti ja vaan ne nivoutuvat osin yhteen ja esiintyvät usein samanaikaisesti. (Puusa, 2020, luku 9; Schreier, 2013, s. 2.)

Induktiivinen, eli aineistolähtöinen tai aineistoille avoin (Juuti & Puusa, 2020, luku 4), analyysi voidaan jäsentää kolmivaiheiseksi prosessiksi. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan, eli pelkistetään ja siitä karsitaan pois tutkimuksen näkökulmasta epäolennainen tieto. Pelkistämistä

voidaan tehdä esimerkiksi tiivistämällä tai pilkkomalla tekstiä, ja datasta voidaan etsiä tässä vaiheessa kaikki tutkimustehtävää kuvaavat alkuperäiset ilmaukset. Toisessa vaiheessa aineisto klusteroidaan, eli ryhmitellään ja etsitään aineistosta samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Klusteroinnilla pyritään luomaan perusta kohteena olevan tutkimuksen rakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Klustrointi etenee luokittelulla, jossa pelkistetyistä ilmauksista luodaan alaluokkia niiden sisällön mukaan. Luokkia yhdistellään alaluokista yläluokkiin ja lopulta pääluokkiin ja yhdistäviin luokkiin, jotka ovat yhteydessä tutkimustehtävään. Kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa aineisto astrahoidaan, eli käsitteellistetään. Abstrahoinnin tavoitteena on erottaa tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja tämän valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s. 122–125.)

Toteutin haastattelut Microsoft Teams-ohjelmalla ja käytin Teamsin tallennus toimintoa haastattelujen tallentamiseen. Teams teki automaattisesti myös litteroinnin haastatteluissa käydyistä keskusteluista, mutta automaattisesti litteroitu teksti vaati tarkkaa läpikäyntiä. Tutkimuskysymys ja aineiston analyysitapa määrittävät litteroinnin tarkkuustason ja kun tutkimuksen pyrkimyksenä on tutkia esimerkiksi asiantuntijoiden näkemyksiä tai kertomaa tietystä aihepiiristä, ei ole välttämätöntä merkitä litteraatioon taukoja ja äänenpainoja. Sisällönanalyysin keinoin analysoidaan haastattelussa puhuttuja sisältöjä ja tällöin sanatarkka litterointi ilman tarkempia kuvauksia puheen tuottamisen tavoista. (Nikander & Ruusuvuori, 2017b, luku 21.) Tarkistin, että litteraatiot on tehty sanatarkasti, mutta poistin puheenvuorojen välistä minuutti- ja sekuntimerkinnät, koska ne eivät ole sisällönanalyysin näkökulmasta merkityksellisiä. Jaottelin tekstiä lisäksi kysymyksittäin ja lisäsin kunkin kysymyksen numeron ikäänkuin väliotsikoksi oikeaan kohtaan.

4.3. Tutkimuseettiset kysymykset

Koska haastattelin sosiaalityöntekijöitä, tutkielmaani ei liity samantyyppisiä tutkimuseettisiä kysymyksiä, kuin siihen liittyisi jos olisin haastattellut esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana olevia

lapsia tai heidän vanhempiaan. Tutkijan tai haastattelijan välinen suhde saattaa kuitenkin vaikuttaa vastauksiin ja kerättyyn aineistoon. Esimerkiksi siitä, että haastattelijalla on tunne haastateltavista hyvin entuudestaan, voi olla sekä hyötyä että haittaa haastattelussa. (Given, 2008, s. 769.) Pohdin ennen haastattelujen aloittamista, että millaisia vaikutuksia sillä on aineiston näkökulmasta, jos haastattelen omia työkavereitani. Vaikuttaako roolini heidän työkaverinaan vastauksiin ja jos vaikuttaa, niin millä tavalla? Onko tuttuudella vaikutusta siihen, että kaikki eivät uskalla kertoa oikeita ajatuksiaan vai toimiiko se enemmän laajempaan keskusteluun rohkaisijana? Pohdin myös sitä, että vaikuttaako tuttuus tulkintoihin, joita aineistosta teen ja tekisinkö erilaisia päätelmiä, jos haastateltavat olisivat minulle entuudestaan tuntemattomia?

Aloitin haastateltavien rekrytoinnin lähettämällä esihenkilöiden kautta sähköpostiviestin kaikille Länsi-Uudenmaan lastensuojelun avohuollon johtaville sosiaalityöntekijöille, ja he toimittivat viestini eteenpäin oman toimipisteensä sosiaalityöntekijöille. Olin liittänyt sähköpostiin tiedotteen tutkielmastani ja pohjan suostumuslomakkeesta etukäteen nähtäväksi. Tiedotteessa ja suostumuslomakkeessa kerroin haastatteluun osallistumisen reunaehdoista kuten siitä, että haastateltavat osallistuvat haastatteluun vapaaehtoisesti ja voivat peruuttaa suostumuksensa tai keskeyttää haastattelun milloin vain. Tiedotteessa avasin lisäksi sitä, miten haastatteluiden avulla kerättyä aineistoa käsitellän ja säilytän. Lähetin jokaiselle haastatteluun osallistuvalla sosiaalityöntekijälle vielä suostumuslomakkeen uudelleen sähköpostitse ja pyysin heitä allekirjoittamaan sen ja lähettämään sitten minulle takaisin. Kukaan haastateltavista ei halunnut perua suostumustaan tai keskeyttää haastattelua.

Myös luottamuksellisuus on tärkeä pro gradu –tutkielmaani liittyvä tutkimuseettinen kysymys. Yksi keskeinen asia luottamuksellisuuden saavuttamiseksi on haastateltavan anonymiteetin varmistaminen. Täysin anonymisissä tutkimuksissa edes tutkija ei tiedä osallistujien henkilöllisyyttä, mutta on myös muita keinoja luottamuksellisuuden ja osallistujien anonymiteetin kohentamiseksi. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi tutkimusaineiston säilyttäminen lukituksen takana, tutkimusaineiston tuhoaminen analysoinnin jälkeen sekä koodien ja numeeristen tunnisteiden käyttö tutkimuksen raportoinnissa. (Lahman, 2018, luku 4, kappale “confidentiality”.) Haastatteluaineiston analysointi alkaa litteroinnilla ja litteroinnin ensimmäinen vaihe on aineiston

anonymisointi, eli kaikkien tunnistettavien tietojen muuttaminen tunnistamattomiksi (Nikander & Ruusuvoori, 2017b, luku 21). Käytin haastatteluiden tallentamiseen Teamsin tallennus toimintoa ja automaattista litteraatiota. Anonymisoin haastateltavien nimet litterointeihin numeerisin tunnuksin tutkielman raportointia varten. Tietoturvaa vahvistaakseni siirsin haastatteluiden litteraatiot Teamsista ulkoiselle kovalevyllä, jossa on salasanasuoja tietosuoja vahvistamiseksi ja hävitän aineiston, kun sen säilyttäminen ei ole enää välttämätöntä tutkielman tekemistä varten.

Huomasin litteraatiota tehdessäni, että olin haastatellut eri haastateltavia hieman eri tavalla ja olin kysellyt, osalta enemmän ja joiltain vähemmän. Koska käytin menetelmänä puolistrukturoitua haastattelua, oli haastatteluissa enemmän tilaa vapaalle keskustelulle. Se, että kyselin joiltain haastateltavilta enemmän ja joiltain vähemmän, liittyi mielestäni erityisesti siihen, että eri ihmiset ovat persoonaltaan erilaisia. Osa haastateltavista on luonteeltaan puheliaampia ja osa harkitsee tarkemmin puheenvuoroaan. Uskallan tehdä tällaisia oletuksia, koska tunnen kaikki haastateltavat ja osan olen tuntenut jo useamman vuoden ajan. Toisaalta pohdin, että kokemattomuuteni tutkijana on varmasti vaikuttanut siihen, että en ole osannut kysyä oikeita täydentäviä kysymyksiä ja ohjata keskustelua oikein niissä haastatteluissa, joissa keskustelua oli vähemmän. Olen pohtinut myös sitä, että miten asettamani kysymykset, tai kysymättä jättäminen, vaikuttaa aineistoon ja sitä kautta myös tutkielman tuloksiin.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta keskeistä on systemaattisen analyysin ja tulkinnan luotettavuuden kriteerit, eli mahdollisimman tarkka ja avoin raportointi tehdyistä valinnoista ja analyysin etenemisestä sekä päähavaintojen rakentumisesta. Validiteetin arvioinnista olennaista on kerätyn aineiston ja siitä tehtyjen tulkintojen pätevyys. Analyysin onnistumisten rinnalla tärkeää raportoinnissa on myös mahdollisten rajoitusten pohdinta. (Nikander, Hyvärinen & Ruusuvoori, 2017a, luku 1, kappale “analyysin validiteetti ja reliabiliteetti”.) Pyrin seuraavassa luvussa avaamaan mahdollisimman tarkasti analyysiprosessia sekä tekemiäni valintoja ja aineiston tulkintoja.

5 Tutkielman tulokset

Aloitin analyysin työstämisen tulostamalla kaikkien haastattelujen litteroinnit paperiversioiksi ja alleviivasin tekstiä eri värein. Aluksi etsin tekstistä erityisesti sosiaalityöntekijöiden esiin nostamia arvioinnin metodeja ja viitekehyksiä, ja käytyäni litteraatioita läpi useita kertoja, aloin hahmottaa aineistosta myös tutkimuskysymysten kannalta merkityksellisiä alaluokkia, yläluokkia ja yhdistäviä luokkia. Alleviivasin tekstiä eri värein luokkien mukaan ja poimin mielestäni olennaisia asioita erillisiin taulukoihin, joista esimerkkinä seuraava taulukko, johon olen koonnut haastatteluissa esiin nousseita kotikäynnillä käytettyjä arvioinnin metodeja.

Taulukko 1: Arvioinnin metodit yhdistävän luokan ylä- ja alaluokat

Yhdistävä luokka: Arvioinnin metodit					
Yläluokka: Aistienvaarainen havainnointi		Yläluokka: Vuorovaikutus		Yläluokka: Analyysi	
Alaluokka: Haju ja tunto	Alaluokka: Näkö	Alaluokka: Kommunikointi	Alaluokka: Yhteyden luominen	Alaluokka: Työkalut ja tiedonkeruu	Alaluokka: Viitekehykset ja vertailu
- mille asunnossa haisee - mistä haju johtuu / kantautuu - Tahmeat lattiat, sukat tarttuu kiinni - mahtuuko kävelemään - ei halua koskea tai istua mihinkään - kuuma /	- kodin yleisilme, yleissilmäys - viihtyisyys, siisteys, kodikkuus -lapsen näkyminen kodissa - kurkistaminen jääkaappiin (onko ruokaa) ja muihin	- sensitiivisyys ja puheeksi ottaminen - arvostelun ja hyökkäävyyden välttäminen - yhteistyön ja yhteyden säilyttäminen	- tutustuminen, erityisesti lapseen - luottamussuhteen muodostaminen - luottamussuhde vs. kontrolli / arviointi - kotikäynnillä helpompi löytää puheenaiheita lapsen ja	- työparityö - lomakkeet, asteikot ja mittarit - kysymysten kysyminen / haastattelu - kotikäynti arvioinnin työkaluna ja tiedon tuottajana, arvioidaan kaikkea / kokonaisuutta - menetelmät	- vertailu ja peilaus aiempaan tai muualta saatuun tietoon, riittävän hyvään tai ”yleiseen” ajatukseen hyvästä / asianmukaisesta - muutoksen ja tavoitteiden toteutumisen arviointi - viitekehykset ja teoriat: BBiC (myös runkona), lapsen tarpeet ja ikään /

kylmä	kaappeihin ja eri huoneisiin (vs. tungettelevuus, kehtaaminen) - tarkkailu, seuraaminen		vanhemman kanssa (vs. toimisto)	lasten ja nuorten kanssa	kehitystasoon liittyvät asiat ja niitä vaarantavat tekijät, kehityspsykologia ja psyykinen hyvinvointi, systeeminen ajattelu, varhainen vuorovaikutus
-------	---	--	---------------------------------	--------------------------	---

Löysin aineistosta kolme yhdistävää luokkaa: arvioinnin metodit, arviointiin vaikuttavat tekijät ja arvioinnin fokus. Seuraavissa luvuissa avaan näitä teemoja ja niihin sisältyviä yläluokkia, alaluokkia ja poimintoja haastatteluista. Pyrin erittelemään erityisesti teemat, jotka nousivat keskusteluun useissa haastatteluissa niistä, joita oli käsitelty vain muutamissa haastatteluissa. Olen muodostanut tutkielman analyysiosion väliotsikot aineiston pohjalta luoduista yhdistävistä luokista ja yläluokista.

5.1. Arvioinnin metodit

Arvioinnin metodeihin nostin haastatteluista teemoja (taulukko 1), jotka liittyvät aistinvaraiseen havainnointiin, vuorovaikutuksen käyttämiseen arvioinnin metodina ja analyysiin. Aistinvaraisella havainnoinnilla viitataan eri aistien, kuten näköaistin, tuntoaistin ja hajuaistin käyttämiseen arvioinnin apuna kotikäynneillä. Vuorovaikutus arvioinnin metodina tarkoittaa kommunikointia ja luottamussuhteen luomista asiakkaan kanssa nimenomaan arvioinnin näkökulmasta. Yläluokka analyysi muodostuu erilaisista työkaluista tai viitekehyksistä, joita käytetään arvioinnin tukena ja kotikäynnillä kerätyn tiedon analysoinnista eri tavoin.

5.1.1. Aistienvaarainen havainnointi

Aistienvaaraisen havainnoinnin teemat nousivat esiin jokaisessa haastattelussa ja erityisesti näköaistin kautta havainnointi kotikäynnillä oli jokaisen sosiaalityöntekijän käyttämä metodi. Haastateltavista sosiaalityöntekijöistä kaikki kahdeksan nosti esiin kodin yleisilmeen, kokonaisuuden tai viihtyisyyden arvioinnin. Haastateltavat kertoivat, että yleisilmettä ja kokonaisuutta havainnoidaan erityisesti n  n kautta ja sitä kuvailtiin sekä positiivisin että negatiivisin ilmauksin. Positiiviset ilmaukset liittyivät erityisesti visuaaliseen viihtyvyyteen ja kodikkuuteen, ja negatiivisilla ilmauksilla kuvailtiin kodin kaoottisuutta ja epäjärjestyttä.

“Mä en nyt puhu ehkä niinku sisustamisesta ja semmoisestakaan, mutta siis semmoinen niinku, että onko siitä yritetty laittaa semmoista kodikasta edes jollain tavalla.”

(Haastattelu 3)

“Ehkä itse toteaa joskus, kun on oikein viihtyisä koti, että onpa teillä kaunista.”

(Haastattelu 8)

“Kyllähän se kiinnittää huomiota, jos koti on vaikka sitten jotenkin tosi niinku kaoottinen ja sekainen.” (Haastattelu 5)

Haju- ja tuntoaistinvaaraiseen havainnointiin liittyviä metodeja nousi esiin noin puolessa haastatteluista. Hajuaistia arvioinnin metodina kuvaili käyttävänsä yhteensä kolme haastateltavaa ja tuntoaistia neljä haastateltavaa. Hajuaistin avulla sosiaalityöntekijät pyrkivät muodostamaan kuvaa siitä, miltä kodissa haisee ja mistä haju johtuu. Hajua koettiin paikantaa tiettyyn asiaan, elementtiin tai sijaintiin liittyväksi, ja sen avulla sosiaalityöntekijät muodostivat näkemystä kokonaisuudesta niin kotikäynnillä kuin laajemminkin lapsen hyvinvointiin kytketyen.

Tuntoaistin käyttämiseen liitin haastateltavien kertomia tekijöitä, kuten esimerkiksi tuntuvaan epäsiisteyden. Tuntuvaan epäsiisteyteen liittyi niin fyysisiä kuin psyykkisiäkin tuntemuksia kotikäynneillä, ja niiden kautta sosiaalityöntekijät hahmottivat kodin fyysistä ympäristöä ja siihen liittyviä mahdollisia huolenaiheita. Haju- ja tuntoaistiin liittyvät haastatteluissa esiin nousseet asiat olivat lähes poikkeuksetta negatiivisesti virittäytyneitä.

“Mä oon ruvennut kiinnittämään myös huomiota siihen, että miltä siellä kotona haisee. Koska siis joskus on suoraan sanoen haissut ihan semmoinen, siis virtsa on haissu esimerkiksi. Kyllähän tommoiset asiat huolestuttaa myös sitten, jos siellä haisee tosi kummalliselta.” (Haastattelu 4)

“Siellä on jotain sellaista niinku jo niin sellaista pinttynyttä likaa, että sä et oikein edes halua istua. Sä et oikein halua koskea mihinkään.” (Haastattelu 2)

“Onko siellä asunnossa jotenkin poikkeuksellisen kylmä tai kuuma. Ja sitten mä pohdin, että mistä se johtuu. Onko siellä semmoinen perussiivous tehty, että tyliin, että jos lattiat nyt vaikuttaa, että sukat tarttuu kiinni.” (Haastattelu 6)

Mielestäni kiinnostavin aistinvaraisen havainnoinnin metodiin liittyvä aihe oli perheen jääkaappiin katsominen, jota käsiteltiin yhteensä kuudessa haastattelussa. Aihe jakoi mielipiteet ja kolme haastateltavaa piti jääkaappiin kurkistamista hyväksyttävänä ja sopivana arvioinnin tapana kiireettömällä kotikäynneillä, ja kolme haastateltavaa liitti siihen tungettelevuuden ja tahdittomuuden näkökulmia. Sosiaalityöntekijät katsovat perheen jääkaappiin luodakseen käsitystä lapsen perustarpeiden täyttymisestä ja ravitsemuksesta, ja toisaalta myös vanhemman kyvystä huolehtia niistä. Yksi haastateltavista nosti tässä yhteydessä esiin myös yhteistyön näkökulman ja vanhemman osallistamisen arviointiin lapsen perustarpeiden täyttämistä. Haastateltava kertoi, että sen sijaan, että olisi itse mennyt suoraan jääkaapille, hän pyysi vanhempaa näyttämään jääkaapin sisällön ja kutsui tätä keskusteluun lapsen ravitsemuksen

varmistamisesta.

“Että onko siellä niinku ruokaa kotona, että voitko sä näyttää vaikka jääkaappiin, että ootko sä saanut hankituksi tänne nyt jotain?” (Haastattelu 6)

“Kurkistin jääkaappiin, että onko siellä ruokaa ja siellä haisee ja sitten käytiin sitä keskustelua, että mitä he syövät ja onko ymmärrystä niin kuin millon ruoka menee vanhaksi.” (Haastattelu 2)

Kolme haastateltavaa piti perheen jääkaappiin katsomista tungettelevana ja tietynlaisen rajan ylittämisenä. Toisaalta myös he pitivät lapsen perustarpeiden täyttymisen arvioimista tärkeänä ja pohtivat, että millaisilla muilla tavoilla tietoa voisi saada. Kaksi haastateltavaa pyrki muodostamaan ikään kuin vaihtoehtoisia metodeja ruoan riittävyyden arvioimiseen, ilman jääkaappiin katsomista. Yksi haastateltavista pohti, että kotikäynnin konteksti vaikuttaa tungettelevuuteen ja joissain tilanteissa se on hyväksyttävämpää tai sopivampaa kuin toisissa.

“Välillä tekisi mieli katsoa perheen jääkaappiinkin, että onko teillä nyt ruokaa täällä, mutta se on ehkä semmoinen. Mä en jotenkin kehtaa, että meneekö se sitten niinku liikaa. Mutta niinku tämmöisetkin olisi varmaan kuitenkin ihan hyvä tarkistaa”. (Haastattelu 4)

“Ei me mennä jääkaapille tai jotenkin, mutta toki niissä keskusteluissa useasti on sitten kotonakin ne arkirytmit ja rutiinit ja ruokailuajat ja muut tämmöiset, toki niinku sillain käydään aina sitten läpi sitä näiden tarpeiden täyttymistä.” (Haastattelu 5)

“En mä mene tota katsomaan jääkaappiin, se olisi ihan vihoviimeinen. Se voisi olla semmoisella kiireellisellä käynnillä ehkä niin.” (Haastattelu 7)

Haastateltavien kertomuksista löytyi pohdintaa suhteessa omiin tuntemuksiin ja lisäksi tietynlaista sensitiivisyyttä suhteessa vanhemman tunteisiin ja perheen yksityisyyteen. Jättämällä jääkaapin ikään kuin rauhaan, haastateltavat pyrkivät säilyttämään toisaalta sujuvan yhteistyön erityisesti vanhempien kanssa ja toisaalta antamaan vanhemmalle mahdollisuuden säilyttää tietyllä tavalla kasvonsa mahdollisesti muutoinkin epämukavassa tilanteessa.

5.1.2. Vuorovaikutus

Vuorovaikutus eri näkökulmista nousi keskusteluun kaikissa haastatteluissa. Tässä luvussa avaan vuorovaikutusta arvioinnin metodina ja myöhemmin käsittelen vuorovaikutusta toisenlaisessa positiossa luvussa arvioinnin fokukselta. Kytkeytyen vuorovaikutukseen arvioinnin metodina haastateltavat pitivät tärkeänä erityisesti lapseen ja perheeseen tutustumista sekä luottamussuhteen muodostamista, ja näitä teemoja käsiteltiin kaikissa haastatteluissa. Haastateltavat puhuivat tutustumisesta ja luottamussuhteen rakentamisesta sekä lapseen että vanhempaan. Haastateltavat kertoivat pyrkivänsä kotikäynneillä tutustumaan lapseen kysymällä ja kuuntelemalla mitä lapsi itse kertoo omasta elämästään. Toisaalta haastateltavat pitivät tärkeänä myös sitä, että lapsi saa olla osallisena tapaamisessa ja arvioinnissa omilla ehtoillaan ja määrittellä osallisuutensa tason itse.

“Ehkä välttämättä lapsi ei puhu mitään. Tai puhuu ihan joo–ei–tyyppisesti ja sitten, että jos me löydetään joku yhteinen asia mistä hän haluaakin kertoa, niin se on musta hyvä juttu ja silloin mä ajattelen, että voidaan niinku jossain kohtaa päästä pidemmällekin, jos me löydetään semmoinen yhteinen.” (Haastattelu 1)

“Kuinka niinku aktiivisesti se lapsi jotenkin osallistuu siihen meidän käyntiin, että monet ei sieltä huoneestaan ehkä tuu välttämättä ollenkaan keskusteluihin mukaan ja toiset sitten taas tulee ja haluaa esitellä niinku kaiken mahdollisen, lemmikit ja huonekasvit ja nuket ja

muut. ” (Haastattelu 3)

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että sosiaalityöntekijä tuntee asiakkaana olevan lapsen ja pitää lapsen arvioinnin ja työskentelyn keskiössä. Haastateltavien kertomuksissa nousi kuitenkin esiin myös haasteita, jotka ovat estäneet tutustumista tai luottamussuhteen rakentamista lapsen kanssa. Haasteiksi on koettu etenkin se, että vaatimus luottamussuhteen muodostamisesta on lapselle kohtuuton, työntekijöiden suuren vaihtuvuuden vuoksi. Toisaalta myös vanhempien tarvitsevuus ja huomion keskittyminen vanhemman ongelmiin erityisesti pikkulapsiperheissä, joissa lapset eivät ikänsä puolesta pysty vielä tuottamaan omia ajatuksiaan työntekijöille, on vienyt työntekijöiden huomion turhan kauas lapsesta.

“Mä pidän sitä tosi tärkeänä, että sosiaalityöntekijä tuntee asiakkaansa ja tapaa heitä henkilökohtaisesti mutta, että samalla pidän niinku mielessä sen, että mä saatan olla seitsemäs tai seitsemästoista sosiaalityöntekijä kenet hän tapaa.” (Haastattelu 1)

“Se on joissain tilanteissa jopa enemmän tän vanhemman tilanteen arviointia ja siihen enemmän huomion kiinnittämistä kun lapsen, että mua niinku vähän harmittaaakin se.”
(Haastattelu 4)

Luottamussuhteen luomiseksi vanhemman kanssa haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että vanhempaan pyritään tutustumaan aidosti ja mahdolliset huolenaiheet ja haasteet otetaan puheeksi avoimesti, mutta sensitiivisesti. Haastateltavien kertomuksissa nousi esiin myös se, että kuormittavia tekijöitä pyritään tunnistamaan ja nimeämään yhdessä ja luomaan mahdollisimman vapautunutta ilmapiiriä, jolle ominainen ympäristö perheen koti on. Kotikäynnillä on haastateltavien mukaan helpompi löytää yhteisiä puheenaiheita myös vanhemman kanssa. Lisäksi aito kiinnostus ja tuomitsevuuden sekä hyökkäävyyden välttäminen nähtiin luottamusta vahvistavina.

“Kotoa voi löytyä semmoisia asioita mihin ei toimistolla tule kiinnittäneeksi huomiota, tai ei tule ajatelleeksi ja nää asiat voi juurikin olla sitä, mikä lisää sitä luottamusta ja vapauttaa vähän sitä ilmapiiriä.” (Haastattelu 8)

“Kyllähän vanhemmat kertookin omasta jaksamisesta aika helposti ja eihän se, että sä sanot, että sä oot väsynyt, et jaks, niin eihän se ole huonoa vanhemmuutta, vaan niinku päinvastoin. Koittaa aina niinku sanoa, että tosi hyvä, että sä sanot tän, että mitäs me voitais tehdä.” (Haastattelu 7)

Toisaalta tasapainottelu luottamussuhteen rakentamisen ja säilyttämisen sekä arvioinnin ja kontrollin välillä koettiin hankalaksi. Tasapainottelu liitettiin myös sosiaalityöntekijän taitavuuteen tai ammattitaitoon ja pohdittiin sen ajoittaista mahdottomuutta. Sosiaalityöntekijän tulee pystyä samaan aikaan viestimään luottamusta herättävästi ja empaattisesti, mutta myös avoimesti varmistaakseen, että asiakas on tietoinen kaikista tapaamista ja yhteistyötä määrittävistä elementeistä.

“Ja sehän se tavallaan siinä onkin niinku sosiaalityössä kaikkein vaikeinta, että samaan aikaan pitää pystyä luottamusta rakentaa asiakkaaseen ja olla inhimillinen ja sitten samaan aikaan kuitenkin niinku sanoittaa sitä, että sä oot siltikin koko ajan arvioinnin kohteena. Että sehän on niin äärimmäisen... se on koko ajan sellaista niinku taiteilua.” (Haastattelu 2)

Luottamuksen ja kontrollin välisen tasapainon säilyttäminen ja sen haaste on mukana niin sosiaalityöntekijän ja vanhemman, kuin myös sosiaalityöntekijän ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Tasapainon säilyttäminen on lisäksi arvioinnin kannalta erityisen tärkeää, koska tiedon keräämisen ja analysoinnin edellytyksenä on yhteys sekä lapsen että vanhemman kanssa.

5.1.3. Analyysi

Nimesin yhden arvioinnin metodien yhdistävistä luokista analyysiksi ja muodostin sen arvioinnissa olennaisista tiedon keräämiseen ja analysointiin liittyvistä teemoista. Käsittelen luvussa haastatteluissa esiin nousseita arvioinnissa käytettäviä työkaluja ja menetelmiä kuten esimerkiksi keskustelu, erilaiset lomakkeet, vertailu ja työparityö. Lisäksi avaan haastateltavien kuvaamia arvioinnin viitekehyksiä ja teorioita, kuten esimerkiksi systeeminen ajattelu ja lapsen kehitystasoon liittyvät tekijät. Keskustelun käyttäminen arvioinnin metodina nousi kaikissa kahdeksassa haastattelussa esiin ja se vaikuttikin olevan keskeisin arvioinnin metodi havainnoinnin lisäksi. Kaikki haastateltavat eivät nimenneet keskustelua yhdeksi arvioinnin metodiksi, mutta he kuvailivat kotikäyntejä ja siellä tapahtuvaa vuorovaikutusta lapsen ja vanhempien kanssa niin, että kysymysten esittäminen ja lapsen tai vanhemman kertoman kuunteleminen erottuivat selvästi yhdeksi käytettäväksi metodiksi arvioinnissa.

Keskustelun kautta on haastateltavien mukaan tarkoitus kerätä tietoa ja tietyt kysymykset valikoituvat kysyttäväiksi eri syistä. Kysymysten asettelu ja valinta saattaa liittyä esimerkiksi itse tilanteeseen, joka kotikäynnillä on vastassa, huolenaiheisiin, joita lapseen tai perheeseen liittyy tai ne voivat kytkeytyä johonkin tiettyyn menetelmään, jota työntekijä sillä hetkellä käyttää. Keskustelun kautta saavutetaan ymmärrystä lapsen tilanteesta ja hahmotetaan kuva kokonaisuudesta, jonka keskellä lapsi ja perhe elävät.

“En mä nyt jotenkin ajattele, että siinä on muuta menetelmää ja metodia kuin sitten ihan se keskustelu sen perheen, lapsen, kanssa, jos hän on sen ikäinen.” (Haastattelu 5)

“Että ehkä enemmän se menee sitten kuitenkin sellaisella niinku, keskustelun avulla eteenpäin ja jotenkin keskustelun kautta tulee sitten sitä ymmärrystä asiakkaan siitä tilanteesta.” (Haastattelu 2)

Osa haastateltavista pohti myös sitä, että jääkö jotain tärkeää joskus kysymättä ja olennaista tietoa saamatta, koska tiettyjen kysymysten kysyminen tai tiettyjen menetelmien käyttäminen ei ole aina välttämättä systemaattista. Haastateltavat pohtivat myös parempaa valmistautumista kotikäynteihin keinona varmistaa, että kaikki tarvittava tieto on mahdollista saada arvioinnin tueksi. Haasteeksi nähtiin kuitenkin suuret asiakasmäärät ja sen vaikutus esimerkiksi ajankäyttöön ja kotikäyntien suunnitteluun. Toisaalta vapaa keskustelu koettiin luontevampana ja erillisen lomakkeen joissain tilanteissa vaikuttavan vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa sitä jäykistäen, ja sen myötä myös heikentävän tiedonsaannin mahdollisuutta.

“Kyllähän siinä on se vaara, että sitten jotain ehkä tärkeääkin jää ehkä kysymättä, mutta sitten taas unteroin sitä, että itse jotenkin haluaisi sen keskustelun olevan semmoista aika niinku normaalia ja rennohkoa, kun se nyt voi meidän kontekstissa ikinä olla.” (Haastattelu 3)

Viisi haastateltavaa nosti esiin käyttävänsä erilaisia menetelmiä ja työkaluja, ja toisaalta myös asiakastietojärjestelmän määrämuotoisten asiakirjojen ohjaavan arviointia eri yhteyksissä. Menetelmät ja työkalut koettiin hyvänä erityisesti työskentelyssä lasten kanssa, mutta niitä käytetään myös vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen ja arvioinnin tukena. Tilanteet, joissa menetelmiä tai erityisiä työkaluja käytetään ovat yleensä ennalta suunniteltuja ja valmisteltuja. Menetelmät ja työkalut toimivat ennen kaikkea tutustumisen apuvälineinä, mutta myös metodeina tiedonkeräämisessä. Toisaalta osa haastateltavista pohti myös sitä, että miten pitkälle vietyjä johtopäätöksiä kerätystä informaatiosta voi kuitenkin vetää.

“Ne on aika spesifejä jotenkin ne tapaamiset silloin, jos käytetään jotain työkalua erikseen, että ne on tosi tarkkaan suunniteltu.” (Haastattelu 2)

“Että siitähän (lapsen piirustuksesta perheestään) ei voi lähteä sitten taas, ei sitä voi lähteä analysoimaan. Ihan se on siinä hetkessä piirretty, että ahaa, täällä ei piirrettykään äidin

poikaystävää, no onko se ilkeä vaan, että siinä samassa pystyy sen lapsen kanssa puhumaan niistä ihmisistä.” (Haastattelu 7)

Haastateltavat liittivät systemaattisemman keskustelun ja tiedonkeräämisen sekä intensiivisemmän tutustumisen työskentelyn alkuvaiheeseen ja kertoivat, että vaiheella, jossa kotikäynti tehdään, on myös merkitystä arvioinnin kannalta. Jos kotikäynti tehdään palvelutarpeen arvioinnin aikana ja tutustumisvaiheen alkupuolella, ovat kysymykset ja teemat erilaisia, kuin kotikäynnillä perheeseen, jonka luona on käyty useita kertoja joskus useiden vuosienkin aikana. Toisaalta yksi haastateltavista pohti, että hänen tekemänsä arviointi ei välttämättä eroa eri kotikäyntien välillä juurikaan, ja hän tekee arviointia pääpiirteittäin samanlaisilla tavoilla sekä kiireettömällä että kiireellisillä kotikäynneillä.

“Kyllähän sekin vaihe vaikuttaa paljon siihen, että miten sitä vanhemmuutta arvioidaan tai mihin asioihin ylipäätään kiinnität huomiota, mistä puhut. Että jos on joku kolme vuotta kestänyt asiakkuus ja mennään kotikäynnille, niin eri tavallahan tai eri asioistahan siellä puhutaan kuin silloin kun mennään uuden asiakkaan palvelutarpeen arviointiin.” (Haastattelu 8)

“Meidän asiakirjat, vaikka asiakkuuden suunnitelmat ja palvelutarpeen arviot, niin kyllähän ne nyt rakentuu niinku niiden teemojen pohjalle mitkä kuuluu siihen lapsen, joiden niinku tavallaan täytyy olla kunnossa sen lapsen turvallisuuden ja hyvän kasvun ja kehityksen niinku näkökulmasta, että toki se on siellä sitten läsnä.” (Haastattelu 5)

Viidessä haastattelussa nousi esiin kotikäynnin merkitys itsessään arvioinnin työkaluna ja tiedon tuottajana. Haastateltavat kertoivat, että kotikäynnillä arvioidaan yleensä kokonaisuutta ja lähes kaikkea. Kotikäynti voidaan haastateltavien kuvailun mukaan mieltää yhdeksi arvioinnin metodiksi, jonka avulla muodostetaan käsitystä lapsen kokonaistilanteesta sekä hyvinvoinnista ja siihen mahdollisesti kohdistuvista riskeistä. Haastateltavat kuvasivat kotikäyntien olevan jossain

tilanteissa niin sanotusti pakollisia ja yksi rasti ruutuun arviointia tehtäessä. Toisaalta kodista voi saada jotain sellaista tietoa, ainutlaatuista informaatiota, jota ei olisi muualta saatavilla.

Yksi olennaisista arvioinnin metodeista, jonka yhteensä viisi haastateltavaa nosti esiin, oli vertailu. Vertailua tehdään esimerkiksi suhteessa jo edellä mainittuihin huolenaiheisiin ja asiakkuuden tai lastensuojeluilmoituksen syyhyn, asetettuihin tavoitteisiin, aiemmin saatuun tietoon tai muualta saatuun tietoon. Haastatteluissa nousi esiin, että vertailua tehdään lisäksi abstraktisiin riittävän hyvään ja “yleiseen ajatukseen” riittävän hyvästä. Vertaillessa lastensuojeluilmoituksessa ilmaistuihin huolenaiheisiin sosiaalityöntekijät arvioivat onko kodissa merkkejä esimerkiksi päihteenkäytöstä, tai millaisilla tavoilla vanhemman mielenterveyden haaste heijastuu kotiin. Aiemmin saatua tietoa ja aiemmin asetettuja tavoitteita arvioidaan esimerkiksi siitä näkökulmasta, että onko koti pysynyt siistinä edellisen käynnin jälkeen. Vertailua kodin siisteyteen liittyen tehdään myös vanhemman kanssa yhdessä osallistamalla häntä arviointiin ja sen avulla pyritään saamaan käsitystä esimerkiksi vanhemman omasta tilanteesta ja jaksamisesta.

“Tän koko lastensuojelun työskentelyn ajanhan me arvioidaan sitä asiaa, että mihin suuntaan, onko se jotenkin erilaista nyt versus toisella kertaa. Mulla on yks perhe, missä koti on todella likainen. Siis todella likainen, niin kyllä mä joka kerta kun käyn siellä, katson, että miltä se tällä hetkellä näyttää, että pysyykö se sitten siistimpänä.” (Haastattelu 6)

“Että jos vanhempi sanoo, että mä en ole nyt ehtinyt siivota teitä varten, niin sitten mä voin pyytää häntä kuvailemaan, että no mitä sä ajattelet, että onko teillä yleensä tän näköistä vai onko nyt joku erityisen huonosti, kun sä sanot noin?” (Haastattelu 1)

Muualta saatu tieto on voitu saada esimerkiksi toiselta viranomaiselta tai lapsen toiselta vanhemmalta, joka ei asu lapsen kanssa. Sosiaalityöntekijöiden on kuitenkin pystyttävä arvioimaan tiedon luotettavuutta, erityisesti silloin kun tieto tulee lapsen toiselta vanhemmalta

tilanteessa, jossa vanhemmilla on eron jälkeen erimielisyyttä lapsen asioista tai vaikea huoltoriita. Vertailu on kuitenkin hyödyllinen arvioinnin työkalu, vaikka luotettavan tiedon tunnistaminen on toisinaan vähintään haastavaa, erityisesti tilanteissa, joissa vanhemmilla on päinvastainen näkemys lapsen tilanteesta. Haastateltavat kertoivat, että vertailua tehdään myös riittävän hyvään vanhemmuuteen tai arkeen suhteuttaen. Riittävän hyvää vanhemmuutta tai arkea käsitteinä haastateltavat eivät tarkemmin avanneet, mutta haastatteluista on tulkittavissa, että niillä viitataan kokonaisuuteen, joka vaikuttaa lapsen hyvinvointiin.

“Että kyllä sitä varmaan niinku koko ajan mieltii ja nojaa siihen, että mikä on riittävää vanhemmuutta, mikä on niinku riittävän hyvää tasaista arkea sille lapselle, jotta se voi elää ja olla siellä kotona niin, että se on turvassa niin niinku henkisellä tasolla kun sitten ihan fyysisesti.” (Haastattelu 2)

Haastateltavien mukaan vertailua tehdään lisäksi muiden sosiaalityöntekijöiden tapaan tehdä arviointia. Vertailu muiden tapaan tehdä arviointia keskittyy erityisesti erillisiin tiimipalaverihin, joissa voidaan käydä läpi esimerkiksi kotikäynnillä saatua tietoa ja tehtyä arviointia. Vertailua työparin kanssa ja työparityön hyödyntämistä voidaan kuitenkin tehdä myös kotikäynneillä, niiden jälkeen tai niitä ennen. Työparityöstä arvioinnin metodina puhui yhteensä neljä haastateltavaa ja työparityön hyödyksi nähtiin etenkin monipuolisempi ja “rikkaampi” arviointi sekä arvioinnin riippumattomuuden vahvistuminen. Arviointi koettiin rikkaammaksi työparityön kautta, koska työpari kiinnittää kotikäynnillä huomiota usein hieman eri asioihin ja joskus työparin kanssa on voitu myös sopia eri teemat, joihin kiinnitetään huomiota. Työpari saattaa vertailla havaintoja keskenään ääneen kotikäynnillä tai kotikäynnin jälkeen yhdessä pohtia ja koota kerättyä tietoa. Toisaalta joskus arviointi vaatii myös isompaa foorumia ja laajempaa keskustelua jonkin tietyn johtopäätöksen vahvistamiseksi.

“Se ehkä tekeekin siitä rikkaampaa, kun menet sen työparin kanssa, että kun te kiinnitätte eri asioihin huomiota mahdollisesti siellä.” (Haastattelu 4)

“Joku huumeasia on silleen, että se on niinku aika lailla tällainen kyllä tai ei asia tai joku muu niinku, että onko väkivaltaa tai ei, niin se on ymmärrettävää, että sitä ei saa olla, mutta just se, että jos on tullut huoli siitä, että onko koti turvallinen lapselle, niin se on vaikea löytää se raja tavallaan ja siksi se vaatii sitä sen kollegan kanssa, tai jonkun tiimin kanssa, sen asian arviointia.” (Haastattelu 6)

Vertailu kytkeytyy myös teoreettisiin viitekehyksiin ja kaikissa kahdeksassa haastattelussa nousi keskusteluun tilanteen arvioiminen lapsen tarpeiden ja kehitystasoon liittyvien tekijöiden kautta. Kaikissa haastatteluissa puhuttiin lapsen tarpeista ja kehitystasoon liittyvistä asioista kahdesta eri näkökulmasta: fyysisten puitteiden ja psyykkisen ulottuvuuden kautta. Fyysisiin puitteisiin kytkeytyvät perustarpeiden täyttymiseen liittyvät asiat, kuten kodin tarvittava varustelu huonekaluista lapsen vaatteisiin ja myös fyysisen turvallisuuden näkökulma esimerkiksi taaperoikäisillä lapsilla. Haastateltavat kertoivat huomion kiinnittyvän kotikäynneillä myös lapsen fyysiseen ja kognitiiviseen kehittymiseen ja niiden peilaamista suhteessa ikätason normiin. Psyykkisen ulottuvuuden käsittävät haastateltavien esiin nostamat teoreettiset viitekehykset liittyen lapsen ja vanhemman varhaiseen vuorovaikutukseen, kehityspsykologiaan ja erilaisiin riskeihin suhteessa lapsen kokonaishyvintointiin. Molemmat näkökulmat nousivat pääpiirteittäin esiin kaiken ikäisten lasten tilannetta arvioitaessa, mutta karkeasti jakaen haastateltavat pohtivat fyysisten puitteiden merkitystä ja turvallisuuden ulottuvuutta erityisesti pienempien lasten perheissä, ja vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen vaikutuksia isompiin lapsiin.

“No jotkut tällaiset ihan vaikka perus tarvehierarkia jutut, että onko siellä niinku perusasiat kunnossa. Onko lapselle sänky. Onko siellä huonekaluja. Onko se niinku, että viihtyy siellä kotona.” (Haastattelu 4)

“Että miten sillä vuorovaikutuksella täytetään niitä lapsen tarpeita. Sitten tietysti tällaiset niinku kodin siisteys ja lapsen vaatetus ja lapsen huone, lapsen lelut, onko se

koti turvallinen, viihtyisä ja niin edelleen.” (Haastattelu 8)

“Me tiedetään, että vanhemman vakava mielenterveysongelma, niin tottakai vaikuttaa siihen lapsen kasvuun ja kehitykseen niinku ihan massiivisesti, niin meidän pitää pyrkiä niinku tottakai siltäkin suojelemaan sitä lasta.” (Haastattelu 2)

Systeeminen ajattelu tai systeeminen työote nousi esiin yhteensä neljässä haastattelussa ja systeemisyiden kuvailtiin olevan sekä taustalla vaikuttavaa teoreettista tietoa että konkreettista arkityöhön valjastettua toimintaa. Systeemiseen ajatteluun haastateltavat liittivät asiakkaan ja työntekijän välisen luottamussuhteen merkityksen sekä asiakasta ympäröivät systeemit ja niiden vuorovaikutuksen suhteessa lapsen hyvinvointiin. Konkreettisenä työotteena systeemisyys näkyi haastateltavien mukaan siinä, että asiakkaille esitetään sirkulaarisia, eli eräänlaisia kehämäisiä, kysymyksiä ja asiakas on olennaisesti tiedon muodostamisen keskiössä.

“Että varmaan tää systeeminen työote olisi vaikka yksi teoreettinen viitekehys, niin kyllähän siinä niinku arvioinnissa ehkä nyt se on alkanut tulemaan sellaiseksi ajattelumalliksi, että mietitään sitä, että meillä ei ole se kaikki tieto siitä asiakkaasta vaan, että sitä yhdessä asiakkaan kanssa muodostetaan ja mietitään, että ketä siihen perheeseen kuuluu.” (Haastattelu 6)

Systeemistä ajattelua ja konkreettista työotetta pyritään haastateltavien mukaan hyödyntämään mahdollisimman paljon ja ne ovat jossain määrin vakiintuneet osaksi käytännön työskentelyä. Systeemisyyttä ei kuitenkaan välttämättä jatkuvasti aktiivisesti pohdita tai tietoisesti toteuteta, vaan se vaikuttaa ikään kuin taustalla ja sieltä voidaan tarvittaessa tietoisemmin ammentaa pohdinnan laajentamiseksi tai konkreettisen kohdentamiseksi.

5.2. Arviointiin vaikuttavat tekijät

Arvioinnissa käytettyjen metodien lisäksi muodostin haastateltavien kertoman perusteella yhdistäväksi luokaksi arviointiin vaikuttavat tekijät. Yhdistävään luokkaa sisältyy kaksi yläluokkaa: työntekijään liittyvät tekijät ja perheeseen liittyvät tekijät. Työntekijöihin liittyviin tekijöihin luokittelin haastatteluissa esiin nousseita työntekijän osaamiseen ja organisaation asettamiin reunaehtoihin kytkeytyviä asioita sekä työntekijän intuitioon ja persoonaan liittyviä teemoja. Perheeseen liittyviin tekijöihin lukeutuvat esimerkiksi kotikäynnin agenda, kotikäyntiin liittyvät tunnetilat ja tapahtumat kotikäynnillä. Seuraavissa luvuissa käsittelen edellä mainittuja arviointiin vaikuttavia tekijöitä laajemmin.

5.2.1. Työntekijään liittyvät tekijät

Työntekijään liittyvistä tekijöistä eniten haastatteluissa puhuttiin koulutuksen ja työntekijän oman persoonan vaikutuksista arviointiin. Kummastakin temasta puhui yhteensä kuusi haastateltavaa ja koulutukseen liittyen haastateltavat nostivat esiin sosiaalityöntekijöiden yliopistossa suorittaman tutkinnon, erilaiset lisäkoulutukset, joita haastateltavat olivat käyneet omien mielenkiinnon kohteidensa mukaan sekä aiemman työn ja aiemman koulutuksen. Haastateltavat pohtivat, että sosiaalityön opinnoissa on käyty läpi arviointiin eri näkökulmista liittyviä teorioita, mutta teoreettisen tiedon koettiin olevan tietyllä tavalla sisäänrakennettua ja olevan mukana automaattisesti, eikä sitä kovin tietoisesti hyödynnetä käytännön työssä. Käytännön työtä ja arviointia kotikäynneillä tukeviksi katsottiin erityisesti erilaiset työnantajan kautta suoritettut lisäkoulutukset, joita työntekijät olivat käyneet oma-aloitteisesti. Myös aiemman koulutuksen tai työkokemuksen esimerkiksi varhaiskasvatuksesta nähtiin tuovan lisäarvoa arviointiin, jolloin tiettyjen teemojen arviointi on luontevampaa ja tietyllä tavalla selkeämpää. Haastateltavat pohtivat lisäksi sitä, miten vaikeaa on paikantaa sitä, mistä oma osaaminen kumpuaa. Kolme haastateltavista puhui nykyisestä työstä ja arvioinneista kotikäynneillä karttuneen pitkän kokemuksen luovan varmuutta omaan ammattitaitoon ja helpottavan arvioinnin tekemistä. Myös kollegoilta saatua yhteisesti jaettua tietoa pidettiin arvioinnin näkökulmasta arvokkaana.

“Että paljon puhuu niin kuin jotenkin siinä omassa työskentelyssä, arvioinnissa, niin kun selkeästi kokemus ja se ymmärrys ja tietotaito, perusta, mitä me ollaan saatu yliopistossa ja se ymmärrys mitä me ollaan saatu tän työn kautta, niinku pystytyt jakamaan yhteisesti ja sitä hiljaista tietoa.” (Haastattelu 2)

Työntekijän oman persoonan vaikutukset arviointiin oli toinen haastatteluissa paljon esiin noussut teema ja siitä puhui yhteensä kuusi haastateltavaa. Työntekijän persoonaan liittyen arviointiin vaikuttavat haastateltavien mukaan etenkin työntekijän omat arvot ja lähtökohdat sekä käsitykset esimerkiksi riittävästä siisteystasosta tai siitä miltä kodin tulisi näyttää. Persoonaa vaikuttaa haastateltavien mukaan lisäksi siihen millaisiin asioihin kotikäynnillä kiinnittää huomiota. Haastateltavat pohtivat erityisesti sitä, että omista käsityksistä ja arvoista tulee olla tietoinen ja arviointia tehtäessä on hyvä kyseenalaistaa sitä, onko oma käsitys esimerkiksi siisteystä kohtuullinen ja näkemys tavallisesta tai kunnollisesta kodista realistinen, vai tulisiko yleiseksi ajateltuja, osin ääneen lausumattomiakin, normeja tarkastella uudelleen.

“Sekin varmasti on sitten niinku aika paljon kiinni työntekijän persoonasta, että mikä on siistiä ja mikä ei.” (Haastattelu 8)

“Meidän kodit näyttää hirveän erilaiselta, niinku vaikka miettii, että maahanmuuttajataustaisilla ketkä vasta vastikään kotoutuneet, niin heillä on hyvin erinäköisiä koteja kuin meillä. Ja se ei tarkoita sitä, että se on automaattisesti niinku huonompaa, vaan se on erilaista ja meidän täytyy myös koko ajan kyseenalaistaa niitä meidän omia normeja tai arvioida sitä, että jos me ajatellaan, että ei ole sopivaa, niin miksi ei ole.” (Haastattelu 2)

Viisi haastateltavaa kertoi intuitionsa vaikutuksesta arviointiin ja osa kuvaili intuition olevan lähes yksi arvioinnin metodeista. Intuition haastavuus nähtiin kuitenkin siinä, että sen avulla tehtyä arviointia on miltei mahdoton perustella kestävästi. Intuitio onkin haastateltavien mukaan

enemmän tietynlaisten tuntosarvien käyttämistä ja tunnelman sekä ilmapiirin aistimista. Intuition taustalla vaikuttavat haastateltavien mukaan kokemus ja työntekijän omat tuntemukset ja aistimukset suhteessa esimerkiksi perheenjäsenten sanattomaan viestintään. Intuitio ja tuntosarvien käyttäminen vaikutti olevan yhdessä merkittävässä roolissa kotikäynneillä ja osin sen avulla haastateltavat kuvailivat hahmottavansa käsitystä lapsen kokonaistilanteesta.

“Liittyen ylipäättään intuitioon, että kun sulle tulee vähän se semmoinen tunne, että ei kaikki nyt niinku täsmää.” (Haastattelu 2)

“Kun joskus näkee, että nyt selvästi vanhempi sanoo (lapselle) tilanteessa asioita, mutta se jotenkin vaikuttaa luonnottomalta, että silloin mä pohdin sitä, että onko tää oikeasti näin vai, että halutaanko siinä jotenkin näyttää meille ja esittää, että näin mä toimis arjessa?” (Haastattelu 6)

“Ja semmoista, no tunnelmaa. Että se tunnelma ehkä niillä kotikäynneillä onkin semmoinen, mistä voi saada oikeamman käsityksen, kun sitten toimistokäynnillä.” (Haastattelu 3)

Intuition avulla haastateltavat kertoivat punnitsevansa sitä, että onko tieto, jota he vastaanottavat, luotettavaa. Toisaalta kotikäynneillä aistittava tunnelma on haastateltavien mukaan usein aidoimmillaan, verrattuna jossain toisessa kontekstissa tapahtuvaan tapaamiseen tai toisessa yhteydessä saatuun tietoon tunnelmasta.

5.2.2. Perheeseen liittyvät tekijät

Perheeseen liittyvät tekijät suhteessa arviointiin ovat teemoja, joita haastateltavien kertomuksissa nousi esiin. Näitä teemoja ovat kotikäynnin agenda, yllätykset, aiemmat tapahtumat tai

kotikäynnillä tapahtuvat asiat, kotikäynnin latautuneisuus sekä kotikäyntiin liittyvät tunnetilat. Kotikäynnin agenda on haastateltavien mukaan toisinaan ennalta päätetty ja siihen vaikuttavat esimerkiksi taustatiedot, joita lapsesta tai perheestä on saatu lastensuojeluilmoituksen kautta. Joskus kotikäynnin agendana on kuitenkin vain mennä ikään kuin tarkistamaan nykytilanne, mutta arvioitavaa teemaa tai fokusta ei ole tarkemmin määritelty.

“Useastihan se voi olla, että kotikäynti on jotenkin, että mennään tsekkaamaan tilanne on se agenda. Ja että välttämättä arviointi sanaa edes käytetä kauhean useasti, vaan mennään vaan kättelemaan mikä on meininki.” (Haastattelu 5)

Toisinaan koti voi toimia arvioinnin kohteen sijaan puitteena tapaamiselle, esimerkiksi jos tietyn palvelun välineuvottelu on sovittu pidettäväksi perheen kotona. Toisaalta haastateltavat kuvasivat kotikäynneillä tapahtuvan joskus myös ennalta arvaamattomia asioita, vaikka kotikäyntiä olisikin etukäteen suunniteltu ja joskus kiireettömistä kotikäynneistä on tullut kiireellisiä. Yllätykset, joita haastateltavat ovat kotikäynneillä kohdanneet ovat yleensä liittyneet ihmisiin, joita kotikäynnillä on ollut paikalla, lapsen tai vanhempien tunnetilojen vaihteluun tai esimerkiksi vanhemman päihtymykseen. Asiakkaiden tunnetilat ovatkin haastateltavien mukaan isossa roolissa kotikäynteihin liittyen ja kotikäynti on erityisen latautunut paikkana ja teemana. Yhteensä seitsemän haastateltavaa kertoi erilaisista tunteista ja sijainneista, joissa kotikäynteihin liittyvä tunteet ovat esillä. Ensinnäkin kotikäynti aiheuttaa usein vanhemmissa erilaisia tunteita jo ennen sen tapahtumista ja olennaista arvioinnin kannalta onkin se, saadaanko kotikäyntiä sovittua ollenkaan. Haastateltavat kertovat sen usein olevan hälyttävää ja herättävän lisää huolta lapsen tilanteesta, jos vanhempi välttelee kotikäyntiä tai ei päästä työntekijöitä kotiin ollenkaan.

“Mutta että sitten jatkuvasti, jos niinku etsitään syitä minkä takia sinne kotiin ei mennä, niin sen pitäisi itsessään nostattaa sellaisia hälytyskelloja, että joku ei niinku mätsää. Että mä ymmärrän sen, että meidän ehkä virka-asema on semmoinen, että ei mielellään oteta kotiin, mutta sen mitä enemmän meitä niin kun välttelee, niin kyllä silloin pitäisi entistä enemmän nousta se oma niinku tuntemus siitä, että jotain on nyt pielessä, kun meitä ei

sinne päästetä.” (Haastattelu 2)

Myös itse kotikäynnin latautuneisuus on haastateltavien mukaan tavallista ja tilanteeseen liittyy monenlaisia tunteita, joita myös arvioinnissa on syytä ottaa huomioon. Kotikäynti voi olla esimerkiksi lapselle hyvin mukava, turvallinen ja luonnollinen tapaamisen foorumi, mutta vanhemmalle päinvastoin, hyvin epämukava tai jännittävä tilanne. Lapsen tai vanhemman olemukseen, tunnetiloihin ja toimintaan voi vaikuttaa lisäksi esimerkiksi riitatilanne ennen kotikäyntiä tai ympärillä tapahtuvat asiat, joiden vuoksi vanhemman voi olla vaikea keskittyä keskusteluun työntekijöiden kanssa kotikäynnillä. Haastateltavat kertoivat, että toisinaan lapsia on saatettu ennalta valmistella kotikäyntiin ja työntekijöiden tapaamiseen, ja keskustelussa on sen vuoksi havaittavissa tietynlainen näkymätön kehys, jonka sisällä lapsen on pysyttävä.

“Ja sitten ehkä sellainen, että kenestä se lapsi haluaa jutella, että joskus se on helppo niinku havaita, että sisaruksiin liittyvät kysymykset on ok, mutta vanhempiin liittyvät kysymykset ei oo, että ne niinku tavallaan sivuutetaan.” (Haastattelu 1)

Toisaalta haastateltavat pohtivat myös sitä, että kotikäyntejä tehdään valitettavan harvoin ja ne ovat usein lyhyehköjä, eli johtopäätöksissä, joita esimerkiksi kotikäynnillä havaittavista abstraktimmista asioista vedetään, tulee olla varovainen. Kotikäynti on haastateltavien mukaan pieni välähdyks lasten ja heidän perheidensä arkielämästä ja vaikka kotikäynnillä on mahdollisuus saada ymmärrystä monenlaisista asioista, on myös sen vajavaisuudet hyvä pitää mielessä.

5.3. Arvioinnin fokus

Yhdistävä luokka arvioinnin fokus rakentui kahdesta yläluokasta, joiden sisältämiin teemoihin haastateltavat kertoivat kiinnittävänsä kiireettömällä kotikäynneillä huomiota, ja jotka ovat arvioinnin kohteena. Nämä kaksi yläluokkaa ovat perheenjäsenet ja kodin puitteet arvioinnin

fokuksena. Perheenjäsenet yläluokkaan liittyviä arvioinnin kohteena olevia teemoja olivat vuorovaikutus perheenjäsenten välillä, vanhemmuus ja lapsen ja vanhempien habitus. Kodin puitteisiin liittyen arvioinnin kohteena ovat erityisesti siisteys, turvallisuus, tilavuus ja kalustus sekä lapsen oma tila ja taloudelliset näkökulmat.

5.3.1. Perheenjäsenet

Vuorovaikutusta perheenjäsenten välillä arvioinnin fokuksena käsiteltiin yhteensä seitsemässä haastattelussa. Haastateltavat kertoivat, että vuorovaikutus on yksi keskeisimmistä asioista, joita kotikäynneillä arvioidaan ja heidän huomionsa kiinnittyy yleensä erityisesti lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa olennaista haastateltavien mukaan on se, millä tavalla lapsi puhuu vanhemmalle ja vanhempi lapselle, ja toisaalta myös fyysisen läheisyyden osoitukset tai niiden puuttuminen. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen nähtiin olevan hyvää, jos se vaikuttaa lämpimältä, vastavuoroiselta ja luontevalta. Negatiivisia piirteitä vuorovaikutuksessa taas havaittiin, jos vanhempi esimerkiksi huusi tai tiuski lapselle, tai jätti lapsen kokonaan huomiotta. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä tärkeämpänä aikuisen huomion antaminen ja lämmin vuorovaikutus nähtiin lapselle. Tällöin korostui etenkin fyysinen läheisyys tai etäisyys vanhemman ja lapsen välillä.

“Että onko he ylipäättään kontaktissa toistensa kanssa. Tai pienen lapsen osalta, niin meneeks hän niinku vanhemman syliin tai. Ja ehkä sitten vauvaperheessä varsinkin niin, että onko se vauva siellä jossain ja vanhempi on sen työntekijän kanssa, vai onko se vauva siinä koko ajan ja mitä se vuorovaikutus siinä on.” (Haastattelu 1)

“Perus vuorovaikutus on jo semmoista niinku lämmintä ja turvallista ja hyvää, että halutaan niin kun antaa sitä huomiota ja halutaan ottaa sitä huomioon vastaan, että se jotenkin huokuu sitten kun se on hyvä se vuorovaikutus, mutta sitä on vaikea selittää silleen spesifisti, että minkälaista on hyvää, mutta sen huomaa kyllä.” (Haastattelu 4)

Haastateltavat kertoivat, että myös vuorovaikutus vanhempien tai perheen aikuisten välillä sekä sisarusten välillä on arvioinnin kohteena. Kotikäynti tarjoaa haastateltavien mukaan usein parhaan näköalapaikan etenkin sisarusten väliselle vuorovaikutukselle. Kotikäynneillä arvioidaan haastateltavien mukaan lapsen ja vanhemman tai muun perheen aikuisen vuorovaikutusta myös suhteessa työntekijään. Osa haastateltavista kertoi kiinnittävänsä huomiota siihen, jos lapsi ottaa aktiivisesti ja varauksettomasti kontaktia entuudestaan tuntemattomaan työntekijään ja pohtivansa, että johtuuko se siitä, että lapsi jää tavallisesti paitsi tarvitsemaansa aikuisen huomiota kotona.

Vanhemmuutta kotikäynnillä kertoi arvioivansa yhteensä seitsemän haastateltavaa ja vanhemmuudessa haastateltavat kertoivat kiinnittävänsä huomiota erityisesti siihen millä tavoin vanhempi ohjaa lasta. Vanhemmuuden teemat liittyivät osittain vahvasti myös vuorovaikutuksen teemoihin, ja vanhemmuuden arvioinnissa korostui myös vanhemman ja lapsen välinen kommunikointi. Haastateltavat arvioivat lisäksi vanhemman kykyä varmistaa lapsen fyysinen ja emotionaalinen turvallisuus, ja valmiudet tukea lasta eri tavoin. Eräs haastateltava kertoi kotikäynnillä tapahtuneesta tilanteesta, jossa työntekijät pääsivät seuraamaan vanhemman tapaa toimia lapsen kanssa rajaamistilanteessa.

“Vanhempi sitten joutui siinä tilanteessa, tai meillä oli tietoa lapsen tuota haastavasta käytöksestä ja vanhemman niinku haasteista rajata lasta, niin sitten päästiin siinä näkemään tällöinen rajaamistilanne, missä lapsi saa hillittömät raivokohtaukset ja sulkeutuu lukkojen taakse vessaan, niin sitten tavallaan nähtiin sitä vanhemman tapaa niinku ratkaista tällöistä ja pystyttiin siinä keskustelemaan sitten sen vanhemman kanssa siitä hänen toimintatavastaan.” (Haastattelu 5)

Toisaalta vanhemmuuteen liitettiin myös lapsesta erillisiä asioita, kuten vanhemman kyky huolehtia itsestään ja kodin fyysisistä puitteista. Vanhemmuuden arvioimiseen linkittyy myös vanhemman olemuksen tai “habituksen” arviointi. Vanhemman tai lapsen habitukseen kertoi

kiinnittävänsä kotikäynnillä huomiota yhteensä kuusi haastateltavaa. Vanhemman habitusta arvioitaessa haastateltavat kertoivat kiinnittäneensä huomiota vaatteiden asianmukaisuuteen tai niiden puuttumiseen sekä esimerkiksi päihteiden hajuun tai vanhemman päihtymykseen. Vanhemman vaatetukseen kytkeytyi pohdintaa vanhemman jaksamisesta ja mielenterveyden haasteista. Lapsen habitusta arvioitaessa haastateltavat kertoivat olennaisia asioita olevan esimerkiksi se, että lapsen hygieniasta on huolehdittu ja hänellä on puhtaat, ehjät, asianmukaiset ja sopivan kokoiset vaatteet ja varusteet. Hygienian lisäksi arvioinnissa voi korostua lapsen hyvinvoinnin ja terveydentilan arviointi myös habituksen kautta.

“Mä mietin tota lapsen ruokkimista myös, että mulla pistää tosi vahvasti silmään, että jos on vaikka todella laiha nuori tai siitä, että on niinku reilusti ylipainon puolella, että mistä se johtuu mahdollisesti. Että huolehtiiko vanhemmat niistä ruokailuajoista tai, että kyllähän teinin pitäisi ehkä itsekin, mutta jos puhutaan taas nuoremmasta lapsesta, että onko siellä niinku tällä tavalla ne perustarpeet täytetty kotona, että onko teillä säännölliset ruokailuajat.” (Haastattelu 4)

Habitukseen liittyen kolme haastateltavista kertoi kiinnittävänsä huomiota kotikäynnillä myös perheen mahdollisiin lemmikkieläimiin. Haastateltavat kertoivat, että he pyrkivät arvioimaan lemmikin hyvää huolenpitoa ja sen kuvaavan usein myös erityisesti vanhemman jaksamista ja kykyä huolehtia muista asioista. Haastateltavat peilasivat lemmikin huolenpitoa ja kohtelua suhteessa lapsen huolenpitoon ja kohteluun.

5.3.2. Puitteet

Kodin siisteys arvioinnin kohteena nousi esiin jokaisessa kahdeksassa haastattelussa. Kodin siisteyteen liittyen haastateltavat kertoivat arvioinnissa kiinnitettävän usein huomiota toistuviin tai huomattaviin puutteisiin siisteystasossa. Siisteystason arviointia kuvaillessaan haastateltavat käyttivät erityisesti termejä perussiivous, kaaos, poikkeuksellinen ja pinttynyt. Haastateltavat

pyrkivät arvioimaan kotikäynnillä yleistä hygieniaa ja liittivät puutteet asunnon siisteystasossa erityisesti asumisen viihtyvyyteen mutta myös lasten hyvinvointiin, sitä mahdollisesti heikentävänä.

“Onko se siisteystaso semmoinen, että siitä ei kukaan niinku kärsi tavallaan, että jos se paha haju ja jotenkin semmonen selkeästi niinku likaisuus on semmoinen, mihin mä ajattelen, että sitten mun täytyy niinku lastensuojelussa alkaa puuttumaan.” (Haastattelu 6)

Seitsemän haastateltavaa kytki siisteystasoon myös turvallisuuden näkökulmia erityisesti pikkulapsiperheissä. Haastateltavat kertoivat, että kotikäynneillä perheissä, joissa on pieniä lapsia, pyritään arvioimaan sitä, onko lapsen ulottuvilla vaarallisia esineitä, onko kodissa rikkinäisiä tavaroita tai huonekaluja, onko koti “vaarallisen sotkuinen” tai onko kodissa esimerkiksi eläinten ulosteita lattialla, jossa pieni lapsi konttaa. Myös esteettömyys ja paloturvallisuus olivat haastatteluissa käsiteltyjä teemoja.

“Onko se niinku turvallinen lapselle. Onko siellä tarpeeksi siistiä, että se ei tukehdu mihinkään pieniin esineisiin tai siellä ei ole eläinten ulostetta.” (Haastattelu 2)

Haastateltavien esiin nostama kodin esteettömyys liittyi erityisesti siihen, että kodissa ei ole liikaa tavaraa ja siellä mahtuu liikkumaan. Yksi haastateltavista kuvasi osuvasti, että *“että sitä pitäisi olla kumminkin sopivan verran sitä tavaraa”* (Haastattelu 4) ja viittasi tällä siihen, että tukeakseen lapsen hyvinvointia kodin ei tulisi olla tavaralla ääriään myöten täytetty, mutta ei myöskään liian askeettinen. Tavarain määräästä ja kalusteista puhuivat kaikki kahdeksan haastateltavaa ja heidän kertomuksissaan kuvailtiin askeettisuutta perustarpeiden puutteena tai laiminlyömisinä, ei niinkään tietoisena materialismista irrottautumisena. Perustarpeiden puutteeksi nähtiin esimerkiksi se, ettei lapsella ole sänkyä tai jos sänky on, siinä ei ole asianmukaisia liinavaatteita. Haastateltavat liittivät askeettisuuteen vanhemman arjen hallinnan haasteita ja taloudellisia näkökulmia.

Taloudelliset näkökulmat eivät haastateltavien mukaan ole usein suoraan arvioinnin fokuksena, mutta ne saattavat kotikäynnillä tulla mukaan keskusteluun havaintojen kautta.

“Sitten mä haluan vähän niinku kurkata niihin huoneisiin, että miltä siellä näyttää, että onko ne niinku pääpiirteittäin asianmukaiset, että on sängyt ja näkykö sängyissä suurinpiirtein, että siellä on peitto ja tyynyä ja onko esimerkiksi lakanat sängyssä, mikä ei ole aina itsestään selvää.” (Haastattelu 6)

“Että jos mä näen, että siellä on paljon rikki menneitä vaikka huonekaluja tai on jotain kasattu nurkkaan, että joo ne on menossa tuosta nyt kaatopaikalle tai muuta niin sitten, että no ootko sä hankkimassa uutta ja jos et ole, niin ai miksi et ole ja niinku tavallaan.” (Haastattelu 1)

Kodin tilavuuteen liittyen haastatteluissa nousi esiin myös se, minkä kokoisissa kodeissa perheet asuvat. Haastateltavat kuvailivat, että osa monilapsisista perheistä asuu pienessä asunnossa ja lapset joutuvat jakamaan huoneensa useiden sisarusten kanssa. Yhteensä kuudessa haastattelussa nousi esiin lapsen oman rauhan ja tilan merkitys ja virikkeet suhteessa lapsen hyvinvointiin ja ikätasoiseen kehittymiseen. Virikkeillä haastateltavat viittasivat lähinnä leluihin sekä muihin lapsen omiin tavaroihin ja varusteisiin. Lapsen oman tilan tarve korostui erityisesti haastateltavien puheissa isommista ja teini-ikäisistä lapsista.

“Kotikäynnillä nyt ehkä juurikin se, että lapselle on niinku tarvittavia varusteita ja vehkeitä, ja hänelle pitäis olla joku semmoinen oma tila ja just ehkä sitä, että miten se lapsi näkyy siinä kodissa noin niinku oman itsensä lisäksi, että jos hän ei olisi paikalla niin.” (Haastattelu 3)

Haastateltavat katsoivat, että lapsella on oikeus omaan tilaan ja tietynlaiseen yksityisyyteen

suhteessa muihin perheenjäseniin. Oman tilan puute saattaa heijastua negatiivisesti esimerkiksi vuorovaikutukseen sisarusten välillä. Haastateltavat pitivät lapsen omaa tilaa tärkeänä myös lapsen arvostuksen näkökulmasta.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

6.1. Johtopäätöksiä tutkimustuloksista

Tutkielmani tavoite oli selvittää lastensuojelun avohuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä arvioinnista kiireettömällä kotikäynneillä. Kiinnostukseni kohdentui erityisesti siihen, mitä sosiaalityöntekijät arvioivat kiireettömällä kotikäynneillä ja miten. Minua kiinnosti myös se, ovatko arvoinnit organisaation sisällä sosiaalityöntekijöiden mielestä samanlaisia ja hyödyntävätkö he niissä teoreettisia viitekehyksiä. Tutkielman perusteella voi todeta, että sosiaalityöntekijöiden arviointi kotikäynneillä fokuoitetuu kahteen eri teemaan: perheenjäseniin ja kodin puitteisiin. Perheenjäseniin liittyen sosiaalityöntekijät arvioivat vanhemmuutta, perheenjäsenten habitusta sekä vuorovaikutusta eri ihmisten välillä. Kodin puitteisiin liittyen sosiaalityöntekijät arvioivat erityisesti kodin turvallisuutta ja siisteyttä. Keinot tai menetelmät, joita sosiaalityöntekijät käyttävät arviointiin ovat aistienvarainen havainnointi, vuorovaikutus sekä analyysi, eli tiedon kerääminen ja käsittely. Lisäksi arviointiin vaikuttavat myös monet työntekijään ja perheenjäseniin liittyvät tekijät, kuten esimerkiksi työntekijän persoona ja intuitio sekä perheenjäsenten tunteet ja lapsen kokonaistilanteeseen liittyvät huolenaiheet.

Ensimmäisissä luvuissa käsittelemäni teorioihin ja tutkimustietoon peilaten haastattelemani sosiaalityöntekijöiden kertomuksista piirtyi varsin samansuuntainen kuva arvioinnista lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä. Kotikäynneillä arvioinnissa käydään Andersonia, Crispia, Listeria ja Ormea (2006, s. 344) mukailten samanlaiset arvioinnin vaiheet läpi, kuin lastensuojelun arvioinnissa laajemmin. Arvioinnin ensimmäisenä vaiheena, eli valmisteluvaiheena, kotikäyntiin liittyen voidaan pitää kotikäynnin sopimista ja suunnittelua. Ensimmäisessä vaiheessa laaditaan suunnitelma kotikäynnillä tavattavista perheenjäsenistä ja mahdollisesti käytettävistä menetelmistä tai työkaluista. Toisaalta suunnittelua ei ehditä aina tehdä, mutta ensimmäisessä vaiheessa korostuu tällöin kuitenkin kotikäynnin aikataulutusta ja

tarkoituksenmukaisuuden pohdinta. Toisessa tiedonkeräämisen vaiheessa tehdään itse kotikäynti, jossa tavataan perheenjäseniä ja havainnoidaan kotia. Toisessa vaiheessa korostuu myös haastatteluissa esiin noussut vuorovaikutus arvioinnin metodina ja läsnä ovat myös arviointiin vaikuttavat tekijät sekä arvioinnin fokukset. Kolmas ja neljäs vaihe, joissa kerättyä tietoa tarkastellaan ja analysoidaan sekä reflektoidaan tutkimustietoon, ovat olennaisia sekä kotikäynnillä että sen jälkeen. Kotikäynnillä tietoa voidaan reflektoida esimerkiksi työparityön keinoin ja kotikäynnin jälkeen arviointia ja johtopäätöksiä voidaan punnita työparin lisäksi laajemman tiimin kanssa.

Fergusonin (2018, s. 67–68 & 70) tavoin aineistoista on löydettävissä myös kotikäynnin latautuneisuuden elementtejä ja näkymättömän rajan piirteitä julkisen ja yksityisen välillä. Arviointia tehdessä lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä käytetään kaikkia aisteja ja myös tunteet, sekä asiakkaan että sosiaalityöntekijän, ovat keskeisiä. Sosiaalityöntekijät kohtaavat kotikäynneillä usein yllättäviä asioita ja tapahtumia, ja heillä tulee olla valmius sopeutua ja improvisoida. Haastateltavat pohtivatkin erityisesti erilaisia tunteita, joita kotikäynnteihin liittyy ja liitetään. Haastatteluissa nousi esiin asioita ja tunteita, joita kotikäynti voi aiheuttaa ajatuksen, mutta myös konkreettisen toiminnan tasolla. Tunteisiin liittyen haastateltavat puhuivat sosiaalityöntekijän intuitiosta, tuntosarvista ja vaikutelmista, joilla tunnelmia aistitaan ja joilla niistä luodaan ymmärrystä. Asiakkaisiin liittyen kotikäynti on saattanut aiheuttaa erilaisia tunteita jo sitä sopiessa ja ennen kuin sosiaalityöntekijät ovat edes astuneet etuovesta sisään, ja toisaalta asiakkaiden tunteiden vaikutusta suhteessa kotikäynnillä kerättyyn tietoon on syytä punnita.

Juhilan (2022, s. 78) mukaan kotikäynnillä yhdistyvät sekä asiakkaiden että työntekijöiden kotiin liittämät henkilökohtaiset merkitykset ja kulttuuriset käsitykset. Henkilökohtaiset käsitykset esimerkiksi siisteystasosta ja työntekijän persoonan vaikutukset arviointiin nousivat esiin myös haastatteluissa. Haastateltavat pohtivat lisäksi yleiseksi ajateltujen normien merkitystä suhteessa kotikäynnteihin ja niiden osittaista kyseenalaistamista arviointia tehdessä. Haastateltavat puhuivat myös omien käsitystensä ja niiden subjektiivisuuden tiedostamisen tärkeydestä sekä siitä, että arvioinnin nojaamista pelkästään omiin käsityksiin ja näkemyksiin tulisi välttää. Esimerkiksi kodin siisteystason arvioinnissa tulee haastateltavien mukaan olla varovainen, koska käsitys

riittävästä siisteydestä tai “kunnollisesta” kodista saattaa olla hyvin erilainen työntekijästä riippuen.

Mielenkiintoinen ja selkeä ero haastateltavien näkemysten välillä ilmeni puhuttaessa perheen jääkaappiin kurkistamisesta. Negatiivisesti jääkaappiin kurkistamiseen suhtautuvat liittyvät siihen erityisesti tungettelevuuden näkökulmia. Tungettelevuuden tunne lastensuojelun kotikäynnillä on havaittu myös Cookin (2020) kohtuullisen tuoreessa tutkimuksessa tunteista lastensuojelun kotikäynneillä. Erityisesti katsomista kodin huoneisiin ja kaappeihin pidettiin yksityiseen tunkeutumisena. Toisaalta omien tungettelevuuden tunteiden säätelyä ja sietämistä pidettiin tutkimuksen mukaan välttämättöminä, koska tietyt asiat on kotikäynneillä tehtävä keskeisimmän tavoitteen, eli lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin arvioimisen vuoksi. (Cook, 2020, s. 21.) Myös osa haastateltavista pohti jääkaappiin kurkistamisen välttämättömyyttä arvioitaessa lapsen perustarpeiden täyttämistä ja vanhempien kyvykkyyttä vanhemmuudessa. Tungettelevuuden tunne ei siis vaikuta olevan ainoastaan haastateltavien sosiaalityöntekijöiden kokema tunne kotikäynneillä, vaan laajempi, jopa kansainvälinen, lastensuojelun sosiaalityön ilmiö.

Kananojan (2016, luku 11.4.) mukaan vuorovaikutussuhde on muutokseen tähtäävän työn keskeinen työväline ja tämä välittyi myös haastateltavien pohdinnoista. Vuorovaikutusta hyödynnetään lastensuojelussa arvioinnin metodina mutta se on myös yksi arvioinnin kohteista. Vuorovaikutuksen avulla pyritään tutustumaan ja luomaan luottamussuhdetta lapseen ja vanhempaan sekä vahvistamaan erityisesti lapsen osallisuutta arvioinnissa. Vuorovaikutusta metodina käyttäen pyritään lisäksi hienotunteisuuteen ja tasapainottelemaan luottamussuhteen säilyttämisen ja tietynlaisen kontrollin välillä. Lapsen osallisuuteen liittyen sosiaalityöntekijät kertoivat pyrkivänsä pitämään lapsen keskusteluiden keskiössä ja palauttamaan arviointia lapsen näkökulmaan. Lapsikeskeisyyttä arvioinnissa ovat korostaneet myös Muukkonen ja Tulensalo (2016, s. 102), ja myös he pitävät lapsen tasavertaista toimijuutta arvioinnissa keskeisenä lapsen osallisuuden vahvistajana.

Vuorovaikutus arvioinnin fokuksena liittyy vahvasti lapsen tarpeisiin ja niiden arviointiin. Hyvä

vuorovaikutussuhde lapsen ja lapsesta huolta pitävän aikuisen välillä on keskeinen lapsen kasvun ja kehityksen näkökulmasta, erityisesti perusturvallisuuden varmistajana sekä lapsen ympäröivään maailmaan tutustumisen ja oppimisen kannalta (Lyytinen & Lyytinen, 2015, luku 2.8.). Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys nousi esiin myös haastateltavien puheenvuoroissa, ja lapsen sekä vanhemman välistä vuorovaikutusta pyrittiin arvioimaan kotikäynneillä. Tärkeää lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa lapsen näkökulmasta on keskinäinen kommunikointi, lämmin ja läheinen fyysinen vuorovaikutus sekä lapsen emotionaalinen turva. Samat teemat korostuivat myös lapsen ja muiden perheen aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa ja sisarusten välisessä vuorovaikutuksessa. Jokaista hyvää perheen sisäistä vuorovaikutussuhdetta pidettiin lapsen hyvinvoinnille merkityksellisenä.

Sosiaalityöntekijät eivät haastatteluista muodostuneen aineiston perusteella käytä juurikaan tietoisesti teoreettisia viitekehyksiä arvioinnin tukena. BBiC arviointikolmion painoarvo arvioinnissa nousi esiin vain kolmessa haastattelussa ja tämä oli mielestäni hieman yllättävää, koska työnantajamme järjestää arviointikolmioon liittyviä koulutuksia erityisesti tuoreille työntekijöille ja sen merkitys on esillä myös muutoin organisaatiossa. BBiC arviointikolmio muodostuu Petreliuksen (2016, s. 139) mukaan lapsen hyvän kasvun ja kehityksen kytkeytyvistä tarpeista, vanhempien kyvystä vastata lapsen tarpeisiin sekä laajemman ympäristön tekijöistä, joilla on vaikutuksensa lapsen hyvinvointiin. Toisaalta lapsen tarpeet ja kehitys sekä vanhemman kyvyt lapsen tarpeisiin vastaamisessa nousivat esiin jokaisessa haastattelussa. Tästä voikin mielestäni päätellä, että sosiaalityöntekijöiden ammattitaitoon kytkeytyy ja osin piiloutuu ymmärrys BBiC arviointikolmion keskeisistä asioista, mutta niitä ei välttämättä nimetä tai liitetä suoraan arviointikolmioon. Lisäksi arviointikolmio on työskentelyn kehyksenä suhteellisen tuore ja lapsen tarpeisiin liittyvät näkökulmat taas ovat olleet lastensuojelutyön keskiössä pitkään.

Myös systeemisen ajattelun ja työotteen suhteen tutkielman tuloksista on havaittavissa samansuuntaisia seikkoja. Bingle ja Middleton (2019, s. 387) asettavat systeemisen lähestymistavan mukaisesti keskiöön ihmissuhteet ja ymmärtävät ongelmat ihmisten välille juurtuneiksi. Samansuuntaista ajattelua voidaan nähdä myös esimerkiksi haastatteluissa esiin nousseessa perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen arvioinnissa. Vuorovaikutus

perheenjäsenten välillä nähtiin paitsi lapsen perustarpeena, mutta myös keskeisenä muutosta vaativana elementtinä, jos siinä nähtiin puutteita tai lapsen hyvinvointia haittaavia tekijöitä. Aaltion ja Isokuortin mukaan (2019, s. 9) organisaatioissa on pyritty tekemään muutoksia systeemistä asiakastyötä tukevan työympäristön ehdoilla ja he nostavat yhtenä tällaisena muutoksena systeemisten tiimien muodostamisen. Yhteisen pohdinnan merkitys arvioinnille kotikäynneillä ja niiden jälkeen nousi esiin myös haastatteluissa, ja sitä pidettiin erityisesti monipuolisemman ja riippumattoman arvioinnin takaajana. Systeemisyyttä ei myöskään ollut automaattisesti haastateltavien kertomuksissa esillä, mutta BBiC kolmion tavoin systeemisyyttä näyttää vaikuttavan taustalla kätkeytyneenä ja kietoutuneena sosiaalityöntekijöiden osaamiseen ja ammattitaitoon. Toisaalta systeemistä toimintamallia on erityisesti Suomessa kritisoitu sen selkeyden puutteesta (Aaltio & Isokuorti, 2021, s. 445–446) ja tällä voi olla vaikutuksensa myös siihen, miksi se ei noussut haastatteluissa johdonmukaisemmin puheenaiheeksi.

Pohdinta 6.2.

Haastatteluiden kautta piirtyi kuva laadukkaasta ja monipuolisesta arvioinnista lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä. Haastateltavat kuvasivat arviointia monisyisenä ja laajana kokonaisuutena, josta kotikäynnit ovat yksi osa. Kotikäynneillä on kuitenkin iso potentiaali saavuttaa sellaista tietoa ja ulottuvuuksia, joita ei olisi mahdollista muualla tavoittaa. Kotikäynneillä arviointiin kytkeytyy monia asioita vuorovaikutuksesta havainnointiin eri aisteilla ja tilanteen sekä kontekstin vaikutuksiin. Sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan vankkaa ammattitaitoa tiedon keräämisessä ja analysoinnissa, mutta myös ympäristön sanattomien viestien tunnistamisessa sekä vuorovaikutuksen rakentamisessa ja ylläpitämisessä asiakkaan kanssa. Keskeistä arvioinnin onnistumisen näkökulmasta vaikuttaakin olevan sosiaalityöntekijän substanssiosaaminen ja toisaalta tuki, jota hän saa työparilta, tiimiltä ja organisaatiolta.

Vastauksena pohdintaani siitä, tehdäänkö arviointia haastateltavien organisaatioissa samanlaisilla tavoilla, kuusi haastateltavista arveli sosiaalityöntekijöiden tekevän arviointia suurin piirtein samansuuntaisella tavalla. Osa haastateltavista pohti kuitenkin sitä, voiko arviointia koskaan tehdä

täysin samalla tavalla. Jäin pohtimaan tätä kysymystä itsekkin ja sitä, että onko identtisiin arviointeihin pyrkiminen edes tarkoituksenmukaista. Arvioinnin yhdenvertaisuus ja jonkinlainen tasalaatuisuus on toki asiakkaan näkökulmasta ensiarvoisen tärkeää, mutta niiden saavuttamiseksi keskeistä ei välttämättä olekaan kaikkien arviointien pakottaminen samaan muottiin. Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja heidän perheidensä tilanteet ovat hyvin erilaisia ja yksi haastateltava viisaasti totesi myös kaikkien kotikäyntien olevan erilaisia. Kuten tutkielman tuloksissakin esittelin, arviointi kiireettömällä kotikäynneillä on monisyistä ja vaatii sosiaalityöntekijöiltä paljon erilaista osaamista ja mukautuvuutta. Kotikäyntejä on lisäksi toisinaan mahdotonta suunnitella etukäteen tai suunnitelmat saattavat muuttua nopeasti tilanteen mukaan. Ajattelen, että arvioinnin tuleekin osaksi pohjautua sosiaalityöntekijän autonomiaan ja ammattitaitoon.

Toisaalta vaikka arviointia lastensuojelun kiireettömällä kotikäynneillä ei ole mahdollista toteuttaa jokaisella kerralla tietyllä tavalla, se ei suinkaan tarkoita sitä, ettei jonkinlaista raamitusta olisi hyvä olla olemassa. Tämä raamitus muodostuu sosiaalityöntekijöiden koulutuksen ja kokemuksen kautta saamasta tietotaidosta, alati lisääntyvästä ajantasaisesta tutkimustiedosta ja organisaatioiden työlle asettamista reunaehdoista. Haastateltavat toivat kuitenkin esiin, että arvioinnista kiireettömällä kotikäynneillä ei käydä juurikaan keskustelua organisaatiossa tai työyhteisössä. Asiakasasioita ja -tilanteita sekä niihin liittyviä ilmiöitä reflektoidaan kyllä työparin välillä ja yhteisissä tiimeissä kollegoiden ja muiden ammattilaisten kanssa, mutta keskustelua varsinaisesta arvioinnin tekemisestä, sen optimoinnista tai kehittämisestä, ei oikeastaan käydä. Etenkin haastateltavat, jotka kertoivat olevansa tuoreempia lastensuojelun sosiaalityössä, kaipasivat enemmän yhteistä keskustelua ja kehystä nimenomaan arvioinnin tekemisestä kiireettömällä kotikäynneillä.

Arvioinnin tulee olla eettisesti kestävä ja sen varmistamisessa erityisen hyvä keino on perustaa metodit, työkalut, pohdinnat ja keskustelut ajantasaiseen tieteelliseen tutkimukseen. Arvioinnin tulee sosiaalityöntekijöiden työn sujuvuutta ja asiakaslähtöisyyttä silmällä pitäen olla lisäksi mahdollisimman systemaattista ja loogista. Nämä huomioon ottaen, ajattelen, että pro gradu - tutkielmani tärkeimpänä tuloksena tai viestinä onkin se, että arvioinnista lastensuojelun

kiireettömien kotikäyntien kontekstissa olisi syytä käydä enemmän yhteistä keskustelua organisaation eri foorumeilla.

Lähdeluettelo

Aaltio, E. & Isokuortti, N. (2019). *Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit: Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista*. Työpäpaperi 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Aaltio, E. & Isokuortti, N. (2021). Developing a programme theory for the Systemic Practice Model in children's social care: Key informants' perspectives. *Child & Family Social Work*. 27 (2022), (s. 444–453). doi: 10.1111/cfs.12896.

Anderson, M., Crisp, B., Lister, P. & Orme, J. (2006). What can we learn about social work assessment from the textbooks? *Journal of Social Work* 6 (3), 337–359. Doi: 10.1177/1468017306071180

Bardy, M. (2013). Lapsen oikeudet ja hyvinvoinnin ulottuvuudet. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*, (s. 62–70). Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Barrios, V., Bergen, D., Bush, K., James, A., Noltemeyer A. & Patton, J. (2021). The Relationship between Deficiency Needs and Growth Needs: The Continuing Investigation of Maslow's Theory. *Child & Youth Services* 42 (1), (s. 24–42). doi: 10.1080/0145935X.2020.1818558.

Bertotti, T., Enosh, G., Gautschi, J., Hietämäki, J., Killick, C., Sicora, A., Taylor, B. & Whittaker, A. (2017). European Social Work Research Association SIG to Study Decisions, Assessment, and Risk. *Journal of Evidence-Informed Social Work*

15 (1). doi:10.1080/23761407.2017.1394244.

Bingle, L. & Middleton, A. (2019). From doing to being: the tensions of systemic practice in social work – group reflective supervision in child protection. *Journal of Family Therapy* 41 (2019), (s. 384–406). doi: 10.1111/1467-6427.12256.

Broadley, K., Goddard, C. & Hunt, S. (2017). Children’s services – Toward effective child protection. Teoksessa Craig, L. (toim.), Dixon, L. (toim.), Hamilton-Giachritsis, C. (toim.) & Perkins, D. (toim.), *The Wiley handbook of what works in child maltreatment: An evidence-based approach to assessment and intervention in child protection*, (s. 131–149). Hoboken: Chichester & West Sussex: Wiley Blackwell.

Bryant, D. & Wasik, B. (2000). *Home Visiting: Procedures for Helping Families*. California: Sage Publications, Inc.

Calder, M. (2004). Out of the Frying Pan into the Fire? A Critical Analysis of the Integrated Children’s System. *Child Care in Practice* 10 (3), (s. 225–240). doi: 10.1080/1357527042000244365.

Cluver, L., Desmond, C., Sherr, L., Sullivan, M., Tomlinson, M., Watt, K. & Williamson, J. (2022). Other people’s children and the critical role of the social service workforce. *Vulnerable Children and Youth Studies* 17 (2), (s. 97–109). doi: 10.1080/17450128.2022.2040762.

Cook, L. (2020). The home visit in child protection social work: Emotion as resource and risk for professional judgement and practice. *Child & Family Social*

Work 25 (2020), (s. 18–26). doi: 10.1111/cfs.12647.

Cree, V. & Winter, K. (2016). Social Work Home Visits to Children and Families in the UK: A Foucauldian Perspective. *British Journal of Social Work* 46 (2016), (s. 1175–1190). doi:10.1093/bjsw/bcv069.

Given, L. (2008). Researcher–Participant Relationships. Teoksessa Given, L. (toim.), *The Sage encyclopedia of qualitative research methods*, (s. 768-771). Los Angeles: SAGE Publications, Inc.

Glaser, D. & Ward, H. (2010). The developmental needs of children: implications for assessment. Teoksessa Horwath, J. (toim.), *The child's world – The comprehensive guide to assessing children in need*. Lontoo: Jessica Kingsley publishers.

Ferguson, H. (2018). Making home visits: Creativity and the embodied practices of home visiting in social work and child protection. *Qualitative Social Work* 17 (1), (s. 65–80). doi: 10.1177/1473325016656751.

Heino, T. (2013). Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*, (s. 84–107). Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Heinonen, H. (2016). Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Hänninen, K. (toim.), Jouttimäki, P. (toim.), Lehto-Lundén, T. (toim.), Salovaara, P. (toim.), Törrönen, M. (toim.) & Veistilä, M. (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö*, (luku 3.4.). Helsinki: Gaudeamus.

Hietämäki, Jaakola, Petrelius ja Tulensalo, 2016. Kohti lapsikeskeistä ja

kokonaisvaltaista lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointia. Teoksessa Hietämäki, J. (toim.), Jaakola, A. (toim.), Petrelius, P. (toim.) & Tulensalo, H. (toim.), *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapskeskeinen, monitoimijainen arviointi*, (s. 5–26). Työpaperi 33/2016. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Huhtinen, A. & Tuominen, J. (2020). Fenomenologia – Ihmisten kokemukset tutkimuksen kohteena. Teoksessa Juuti, P. (toim.) & Puusa, A. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, (luku 19). Helsinki: Gaudeamus.

Hämäläinen, J. & Toikko, T. (2020). Historiatietoisuus sosiaalityön itseymmärryksen rakentajana. Teoksessa Annola (toim.), J., Moilanen, J. (toim.) & Satka, M. (toim.), *Sosiaalityön käänneet*, (s. 274–301). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hämäläinen, K. (2012). Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Helsinki: Väestöliitto.

Hänninen, K. & Poikela, R. (2016). Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa Hänninen, K. (toim.), Jouttimäki, P. (toim.), Lehto-Lundén, T. (toim.), Salovaara, P. (toim.), Törrönen, M. (toim.) & Veistilä, M. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*, (luku 2.3.). Helsinki: Gaudeamus.

Jaakola, S. (2020). *Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä*. (Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in social sciences and business studies 229). Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Juhila, K. (2018). *Aika, paikka ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. (2022). Koti asiakkaan ja työntekijän kohtaamispaikkana. Teoksessa Raitakari, S., Günther, K. & Räsänen, J.-M. (toim.). 2022. *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press.

Juuti, P. & Puusa, A. (2020). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Juuti, P. (toim.) & Puusa, A. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, (luku 4). Helsinki: Gaudeamus.

Kananoja, A. (2016). Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja, A. (toim.), Läheteinen, M. (toim.) & Marjamäki, P. (toim.), *Sosiaalityön käsikirja*, (luku 11). Helsinki: Tietosanoma.

Kananoja, A. (2016). Sosiaalityö ammattina. Teoksessa Kananoja, A. (toim.), Läheteinen, M. (toim.) & Marjamäki, P. (toim.), *Sosiaalityön käsikirja*, (luku 1). Helsinki: Tietosanoma.

Lahman, M. (2018). Research Pragmatics and Methodological Considerations. Teoksessa Lahman, M. (toim.) *Ethics in Social Science Research: Becoming Culturally Responsive*. SAGE Publications, Inc. doi: <https://dx.doi.org/10.4135/9781071878750>.

Laine, T. (2018). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. (toim.) & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, (luku 1.2.). Jyväskylä: PS-kustannus.

Lastensuojelulaki (Lsl) 13.4.2007/417

Lauritzen, C. & Vis, S. (2020). Child Protection Managers' Views on Frameworks for Assessment of Children in Need. *Child care in practice* 28 (4), (s. 639–652). doi: 10.1080/13575279.2020.1816530.

Lyytinen, H. & Lyytinen, P. (2015). Vuorovaikutustaitojen kehitys. Teoksessa Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I., *Ihmisen psykologinen kehitys*, (luku 2.8.). Jyväskylä: PS-kustannus.

Milner, J., Myers, S. & O'Byrne P. (2020). *Assessment in social work*. Bloomsbury Publishing Plc.

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. (2016). Lapsikeskeisyys lastensuojelun tilannearviossa – 2000-luvun kehityksen ja nykytilan arviointia. Teoksessa Hietämäki, J. (toim.), Jaakola, A. (toim.), Petrelius, P. (toim.) & Tulensalo, H. (toim.), *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapskeskeinen, monitoimijainen arviointi*, (s.101–114). Työpaperi 33/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Nethercott, K. (2016). The Common Assessment Framework form 9 years on: a creative process. *Child and Family Social Work* 22 (2017), (s. 751–761). doi: 10.1111/cfs.12292.

Nikander, P., Hyvärinen, M. & Ruusuvuori, J. (2017a). Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Hyvärinen, M. (toim.), Nikander, P. (toim.) & Ruusuvuori, J. (toim.), *Haastattelun analyysi*, (luku 1). Tampere: Vastapaino.

Nikander, P. & Ruusu vuori, J. (2017b). Haastatteluaineiston litterointi. Hyvärinen, M. (toim.), Nikander, P. (toim.) & Ruusu vuori, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, (luku 21). Tampere: Vastapaino.

Oscarsson, L. & Skillmark, M. (2018). Applying standardisation tools in social work practice from the perspectives of social workers, managers, and politicians: a Swedish case study. *European Journal of Social Work* 23 (2), (s. 265–276). doi: 10.1080/13691457.2018.1540409.

Petrelius, P. (2016). Lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaisen arvioinnin kansainvälinen tutkimus. Teoksessa Hietämäki, J. (toim.), Jaakola, A. (toim.), Petrelius, P. (toim.) & Tulensalo, H. (toim.), *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapskeskeinen, monitoimijainen arviointi*, (s.132–156). Työpaperi 33/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Puusa, A. (2020). Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet (luku 6). Teoksessa Juuti, P. (toim.) & Puusa, A. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.

Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin (luku 9). Teoksessa Juuti, P. (toim.) & Puusa, A. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.

Pölkki, P. (2016). Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki lapsiperheille. Teoksessa Hänninen, K. (toim.), Jouttimäki, P. (toim.), Lehto-Lundén, T. (toim.), Salovaara, P. (toim.), Törrönen, M. (toim.) & Veistilä, M. (toim.), *Vastavuoroinen*

sosiaalityö, (luku 3.5.). Helsinki: Gaudeamus.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Schreier, M. (2013). Qualitative Content Analysis. Teoksessa Flick, U. (toim.), *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis* (s. 2-22). Lontoo: SAGE Publications Ltd. doi: 10.4135/9781446282243.

Sosiaalihuoltolaki (Shl) 30.12.2014/1301

Toikko, T. (2005). *Sosiaalityön ideat: johdatus sosiaalityön historiaan*. Tampere: Vastapaino.

Liitteet

Liite 1 Haastattelurunko

HAASTATTELURUNKO

Arviointi kiireettömällä kotikäynnillä (palvelutarpeen arviointi ja lastensuojelun asiakkuus)

1. Millaisilla tavoilla arviointia kiireettömällä kotikäynnillä tehdään omassa organisaatiossasi ja tekevätkö sosiaalityöntekijät mielestäsi arviointia samantlaisilla tavoilla?
2. Hyödynnetäänkö arvioinnissa mielestäsi teoreettisia viitekehyksiä?
3. Millaisia asioita arviointi kiireettömällä kotikäynnillä ja millaisilla metodeilla?
4. Arviointi kodin olosuhteita ja millaisiin asioihin kiinnität tällöin huomiota kiireettömällä kotikäynnillä?
5. Arviointi vanhemmuutta kiireettömällä kotikäynnillä ja millaisiin asioihin vanhemmuudessa kiinnität tällöin huomiota?
6. Arviointi vanhemman (tai muun lapselle läheisen aikuisen) tilannetta kiireettömällä kotikäynnillä ja millaisiin asioihin kiinnität tällöin huomiota?
7. Arviointi lasta ja lapsen tarpeiden täyttymistä kiireettömällä kotikäynnillä, ja millaisiin asioihin kiinnität tällöin huomiota?

8. Arvioitko lapsen ja vanhemman (tai muun lapselle läheisen aikuisen) välistä vuorovaikutusta kiireettömällä kotikäynnillä ja millaisiin asioihin kiinnität tällöin huomiota?

9. Mitä muita asioita arvioit tai mihin muihin asioihin kiinnität huomiota kiireettömällä kotikäynnillä?